فهرست

شمیره	عنوان	مخ
۱	د تجوید د علم تاریخ ، او اهمیت	۴
۲	د تجوید د علم ثبوت	
۳	د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنیٰ ، موضوع ، غرض	۵
۴	د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان	
۵	د علم تجوید واضعین ، د علم تجوید مسمیٰ ، حکم	٦
٦	د ترتیل تفسیر	
۷	لحن	
۸	د لحن او د هغو د ډولو تعریفونه	۷
۹	د اعوذبالله ، او بسم الله ثبوت	
۱۰	د اعوذ بالله حکم ، د اعوذبالله او بسم الله ځایونه	
۱۱	د ۳ محلو لپاره ۴ حکمونه	
۱۲	د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ویل ، او شروع	۸
۱۳	د مخارجو په بیان کي ، تعریف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعریف	
۱۴	د مخارجو وېش ، او اختلاف	
۱۵	اول ، دوهم ، دریم ، څلورم مخارج	
۱٦	پنځم ، او شپږم مخرجونه	۹
۱۷	د غابنو پېژندل ، او ژبه	
۱۸	اووم ، او اتم مخارج	
۱۹	نهم ، لسم ، او یوولسم مخارج	۱۰
۲۰	دوولسم ، دیارلسم ، او څوارلسم مخارج	
۲۱	پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولسم مخارج	
۲۲	د حرفو د مخارجو د ادا نقشه	
۲۳	د صفت تعریف ، ډولونه ، تعداد	۱۱
۲۴	په حرف کي د صفاتوشمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول	
۲۵	د صفاتو نقشه	۱۲
۲٦	همس	
۲۷	جهر	
۲۸	شدت	۱۳
۲۹	رخوت	
۳۰	توسط	
۳۱	استعلاء ، او د هغه مرتبې	
۳۲	استفال	
۳۳	اطباق	۱۴
۳۴	انفتاح	
۳۵	اذلاق	

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦	اصـمات	۱۴
۳۷	صَفِيـــر	
۳۸	قـلـقـلـه	
۳۹	د قلقلې ډولونه او مرتبې	
۴۰	لـــيـــن	۱۵
۴۱	انـحِـراف	
۴۲	تـكـريـــر	
۴۳	تَـفَـشِّـي	۱٦
۴۴	استطالت	
۴۵	د صفت د معلومولو طريقه	
۴٦	صفـات د كيفيت پـه لحاظ	
۴۷	حروف د مرتبو په لحاظ	
۴۸	د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء	۱۷
۴۹	صفات عاريضه	۱۸
۵۰	تفخيم او ترقيق	
۵۱	شبه مستعليه	
۵۲	د نون ساكن او تنوين تعريف	
۵۳	په وقف كي د تنوين حكم	۱۹
۵۴	د ساكن نون او تنوين حكمونه	
۵۵	د ادغـام سبـبـونـــه	۲۰
۵٦	اظـــهـــار	۲۱
۵۷	د اظهار لامل او مرتبې	
۵۸	اقـــلاب	۲۲
۵۹	د اقلاب لامل	
٦۰	اخـفـــا ء	
٦۱	د اخفاء لامل او د تورو مرتبې	۲۳
٦۲	د ساكن نون او تنوين ځيني توپيرونه	
٦۳	ميم ساكن	۲۴
٦۴	د لام په قاعدو كښي	۲۵
٦۵	لام مطلق	
٦٦	حـــركـت	۲٦
٦۷	امـالـــه	
٦۸	اشـــبـــاع	
٦۹	تسـهـيـل	۲۷
۷۰	د راء په قاعدو كښي	
۷۱	د راء لـومـړی حالت	
۷۲	د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۳	د راء دوهم حالت	۲۸
۷۴	دریمه ، اوڅلورمه نوعه (قسم)	
۷۵	د راء دریم حالت	۲۹
۷٦	د راء د دریم حالت دوهمه نوعه	
۷۷	د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځایونه	
۷۸	د راء د ډکوالي وروسته ۳ ځایونه او مشدده راء	۳۰
۷۹	د کلمې تعریف ، اقسام	
۸۰	فعل ، حرف	
۸۱	د حرف قسمونه	
۸۲	د اسم او فعل ترمنځ توپیر	۳۱
۸۳	شد لرونکي نون او میم (نون مشدد ، میم مشدد)	
۸۴	غنة	
۸۵	مدّ	۳۲
۸٦	د مد ډولونه	۳۳
۸۷	د اصلي مد ډولونه	
۸۸	مد صله	
۸۹	د هاء کنایة دوهم ، دریم ، او څلورم حالت	۳۴
۹۰	د صلة مد ډولونه	۳۵
۹۱	فرعي مد	
۹۲	د فرعي مد اقسام	۳٦
۹۳	حروفِ مقطعات	
۹۴	وروستي مدونه (د مد لقبونه)	۳۸
۹۵	وقف	۳۹
۹٦	د وقف ډولونه	
۹۷	د وقف په حالتونو کي بدلون	۴۱
۹۸	د وقف علامې	
۹۹	د معانقې شمېر په قران الکریم کي	۴۳
۱۰۰	وصل	۴۴
۱۰۱	سکتة	
۱۰۲	اجتماع ساکنین	۴۵
۱۰۳	د همزې بیان	۴٦
۱۰۴	هاى ضمیر	۴۸
۱۰۵	قطع	۴۹
۱۰٦	مشهور قرأتونه	۵۰
۱۰۷	په تلاوت کي د آواز بنایست	۵۴
۱۰۸	غوره لهجې	۵٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د تجويد د علم تاريخ ، او اهميت)

تاريخ : لومړني کسان چي د تجويد قاعدې يې ترتيب کړې د تاليف په لومړی عصر کي د لغتو او قراءة امامان وه ، د ځينو په آند لومړی کس خليل بن احمد فراهيدي وو چي نوموړی کار يې تر سره کړئ ، د ځينو په آند لومړی کس ابوالاسود الدولي وو ، چا بيا ويلي دي ابوعبيد القاسم بن سلام هغه وخت نوموړي قاعدې ترتيب کړې چي اړتيا ورته پيداسوه ، کله چي اسلامي لښکري زياتي برياوي ترلاسه کړې د اسلام بيرغونه پر ډيرو سيمو ورپېدل د عربو ژبي د عجمو سره ګډي سوې ډېر عجم د اسلام په دين مشرف سوه د قرانکريم سره يې مينه وه ، ډېر عجم د قرانکريم په زده کړه بوخت سوه خو عجمي ژبه د عربي ژبي څخه ډېره بېله وه په پايله کي عجمو نه سوای کولای چي په سمه توګه د قرانکريم تلفظ وکړي ، د دې وېره پيدا سوه چي په قرانکريم کي به اختلاط ، اختلاف او تحريف رامنځته سي نو ځکه علماء دې ته اړسوه چي داسي قاعدې ترتيب کړي چي په مټ يې ټول قومونه وکړای سي چي د قرآنکريم صحيح تلفظ وکړي ، لوموړی کس يې چي په دې علم کي يوه قصيده منظومه کړه ابي مزاحم الخاقاني وو ، دغه کار يې د هجري سنې د دريمي پيړۍ په پای کي ترسره کړئ او دی په ۳۲۵ هـ سنه کي وفات سو.

دتجويد د علم اهميت : د تجويد اهميت د قرآن کريم داسي لوستل چي له غلطيو مخنيوی وسي يعني د تجويد د احکامو مراعاتول ، چي د تجويد د احکامو او د حروفو د تلفظ نه مراعاتولو ته لحن وايي چي وروسته به ذکر سي....

(د تجويد د علم ثبوت)

د تجويد علم په دغه څلورو مشهورو د ليلو سره ثابت سوی دی چي هغه دا دي ، لکه :- (آيات ، حديث ، اجماع ، قياس) .

۱: ايات: الله سبحانهٗ و تعالیٰ په سورة المزمل کي فرمايي : وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً المزمل۴ ژباړه : او قرآن ښه په کراره کراره لوله ، چي تفسر يې صاف ويل دي بيضاوي رحمة الله فرمايي :- اَیْ جَوِّدِالْقُرْآنَ تَجْوِيْدًا (کلام الله په تجويد سره ښائسته کړی) او څلورم راشد خليفه حضرت علي رضي اللّٰهُ عنهٗ فرمايي : الترتيل هو تجويد الحروف و معرفة الوقوف ژباړه :- يعني ترتيل نوم دی ، معنٰی د تجويد حروف او د وقفو د ځايو پيژندل دي ، چي انشاالله مخکي به راسي .

۲ حديث: رسوالله ﷺ فرمايي:- * رُبَّ قَارِئِ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ * (يعني ډېر داسي کسان شتون لري کوم وخت چي دوی تلاوت د قرآن کوي ، نو قرآن پرې لعنت ويونکی وي) ، ملا علي قاري رحمةالله فرمايي :- چي په د غه حديث کي ۳ ډوله کسان شامل دي ۱:- بې عمله ۲:- تحريف کوونکي ۳:- غلط ويوونکي .

۳ اجماع: ملاعلي رحمةالله فرمايي : هذَا الْعِلْمُ لَاخِلَافَ فِیْ اَنَّـهُ فَرْضٌ كِفَايَةٌ وَالْعَمَلُ بِهِ فَرْضٌ عَيْنٌ عَلٰى صَاحِبِ كُلِّ قِـرَآءَةٍ وَرِوَايَةٍ وَلَوْكَانَتِ الْقِرَآءَةُسُنَّةً .

ژباړه : په دې کي د هيڅا اختلاف او شخړه نسته چي د علم تجويد قاعدې فرض کفايي دي او د هغه موافق عمل کول په قرائت او روايت کي فرض عين دي ، که څه هم خپله تلاوت کول مسنون او مستحب دی ، فرض او واجب نه دئ.

۴ قياس: په علم تجويد سره د تلاوت ښايست دوه چنده کيږی نو ځکه په قياس سره هم ثابت سو علم التجويد .

يادونه: علم تجويد همدا ډول په (فقه ، اقوال علماء) سره هم ثابت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ اقوال دعلمآء: امام علامه شمس الدین(رح) پـه المقدمه الجذریه کښي فرمايي : وَالْاَخْذُبِالتَّجْوِیْدِحَتْمٌ لَازِمٌ , مَنْ لَمْ یُجَوِدِ الْقُرْاٰنَ اٰثِمُ .
ژباړه : قرآن کریم د تجوید موافق ادا کول ډېـــر ضروري ، او لازم دي او هغه څوک چـي قران کریم په تجوید سره و نـه وايـي هـغـه ګـنـاهـګـاره دی .

فقه : فقهاء کرامو فرمایلي دي چي قران کریم په تجوید سره ویل واجب او ډېر ضروري دی ، ځکه په غلط ویـلـو سره بعضي وخـت معنٰی داسي بـدليږي چـي پـه هـغـه سـره لمـونځ فـاسـديـږي .

(د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنی ، موضوع ، غرض)

۱ : لغوي او اصطلاحي معنی:-تجوید په لغات کي (تَحْسِیْنُ شَیْئٍ بِالشَّیْئِ) یعني د یوه شي ښایسته کول په بل شي باندي ، چي یو شئ قرآن الکریم دی ، او بل شئ تجوید دی ، مطلب د قرآن الکریم ښایسته کول په تجوید سره .

او تجوید په اصطلاح کي: (هُوَعِلْمٌ یُبْحَثُ فِیْهِ عَنْ مَخَارِجِ الْحُرُوْفِ وَصِفَاتِهَا) یعني دا یو علم دی چي پـه ده کي بـحـث د حروفو د مخارجو او صفتونو کیږي ، یا په بل عبارت: حروفوته حق ، او مستحق ورکول ، د حق څخه مراد مخارج او صفات لازمة دي ، د مستحق څخه مراد صفات عارضیه دي .

۲ د علم تجوید موضوع: د علم تجوید موضوع پر حروف هجاء (الـفـاظ قـرآني) يـا د الف څـخـه تـر يـا پوري ده .

۳ د علم تجوید غرض (مقصد): (صَوْنُ الِّسَانِ عَنِ الْخَطَاءِ فِیْ تِلَاوَةِالْقُرْاٰنِ) یعني د ژبي ساتنه ده د تلاوت په وخت کي له خطاء څخه ، یا پـه بل عبارت : (تِلَاوَةُالْقُرْاٰنِ کَمَااُنْزِلَ وَتَحْسِیْنُ الْقِرَاٰءَةِ) یعني :- د قران الکریم داسي تلاوت کول لکه څنګه چي نازل سو ئ دی ، او آواز ښایسته جوړول .

(د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان)

۱ :- فضیلت: د تجوید علم افضل د علمو دی ځکه چي ارتباط يې له کلام الله سره دی نو د هر علم ارتباط چي د کلام الله سره وي هغه بهتر د علمو دی ځکه کلام الله (قران الکریم) تر ټولو کتابو افضل (بهتره) دی .

۲ :- فائده(ګټه): (سَعَادةُالدَّارَیْن) یعني د دواړو جهانو نیکبختي ده ، او یا هم د الله عـزوجـل رضاء لاسته راوړل دي .

۳ ارکان: د علم تجوید عـمـده ۴ ارکـان دي ، لکه : ۱:- مخرجونه ، ۲:- صفتونه ، ۳:- ترکـیـبـي قـاعـدې يـا اجـراء لکه:- (مــد ، ادغـام ، اخـفـاء ،اقلاب ، غـنـه ، او داسي نور...) ۴ ریاضة الـسـان : يـعـنـي پـه خـپـلـه ژبـه کـوښـښ کـول تـر ځـو حـروف صـحـیـح ادا سـي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د علم تجوید واضعین ، د علم تجوید مسمی ، حکم)

۱: واضعین:د علم تجوید وا ضعین ۵ دي، لکه: خلیل بن احمد فراهیدي، عمروبن عثمان، محمد بن مستنیر، یحییٰ بن زیاد ، مبرد (رح).[1]

۲: د علم تجوید مسمی:- ځکه په علم تجوید سره مسمیٰ سوئ دی ، چي علي کرم الله وجههٗ د ترتیل معنٰی په تـجـوید سـره ور کـړه .

۴حکم:-علم تجوید فرض کفایي دی، او عمل وربانديِ کول فرض عین دی، یعني که چیري په کلي کي یو کس علم تجوید زده کړي د ټول کلي غاړي خلاصي دي ، لکه د جنازې لمونځ ، نو د همدې لپاره باید ضروري پـه کلي یوقاري موجود وي .

(د ترتیل تفسیر)

حضرت شاه عبدالعزیز (رح) د * ترتیل * په تفسیر کي فرمایي:- چـي ترتیل پـه لغات کـي واضح او صاف ویلـو تـه وایـي ، او په شریعت ، کي ترتیل د (۷) شیانو د رعایت کولو نوم دی ، چي هغه په داسي ډول دي ۱:- هر حرف پـه خـپـل مـخرج کي ادا کول ، ۲:- د وقف اوابتدا رعایت کول ، ۳:- درې سره حرکات صاف ادا کول لکه (زور ، زېر ، پېښ) ۴:- آواز په اندازه لوړول ، ۵:- آواز ښایسته جوړول ، ۶:- د تشدید او د مد رعایت کول ، ۷:- د عذاب پـر آیـاتونو اسـتـغفارویل ، او د ثـواب او ترغیب پر آیتونو د جنت غوښتنه او سوال کول .

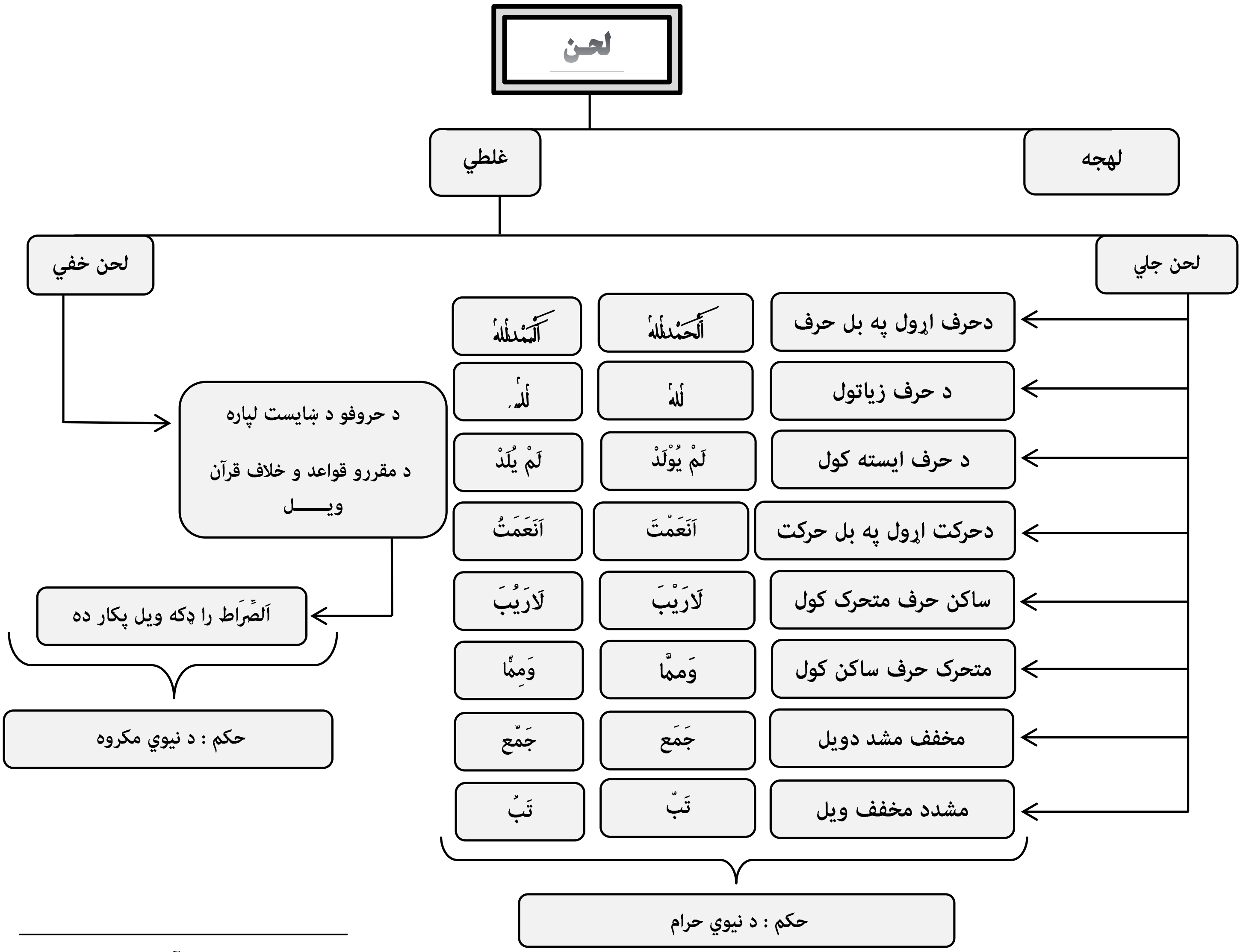

[1] من کتاب جمال القرآن [کامل] ص : ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لحن او د هغو د ډولو تعريفونه)

۱:لحن:- لحن په لغات كي غلطى ته وايي ، په اصطلاح كي د تجويد خلاف قرآن ويل يا غلط ويل يا بې قاعدې ويلو ته لحن وايي.

۲:لحن جلي:- لحن جـلـي په لغات كي درنې ، ښكاره غـلـطـى تـه وايي پـه اصطلاح كي د يوه حرف پرځاى بل حرف ويل دي .

۳:لحن خفي :-لحن خفي په لغات كي سپكي ، پټې غلطى ته وايي ، په اصطلاح كي د تجويد د قواعدو خلاف قرآن ويل دي.

يادونه:- لحن جلي ډېر ډولونه لري چې هغه مهم يې د تيري سوي صفحې په جدول كي ذكر سول .

(د اعوذبالله ، او بسم الله ثبوت)

د قرآن شـريف د شروع كولو څخه مخكي د اعوذبـالله او بسم الله ويل ضروري دي .

۱:- تعوذه پـه آيات كريمه سره ثـابـتـه ده الله ﷻ فرمايي(فَاذا قرائت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم) النحل۹۸اية .

۲:- د بسم الله ثبوت : په دغه مشهور حديث سـره راغلئ دى (كُلُّ اَمْرِذِىْ بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللهِ فَهُوَ اَقْطَعُ وَاَجْزَمُ) .

يادونه:اغوذ بالله ته تعوذ ، او بسم الله ته تسمية ويل كيږي .

(د اعوذ بالله حكم ، د اعوذبالله او بسم الله ځايونه)

د اعوذ بالله په حكم كي د ۲ ډلو اختلاف دى ، اوله ډله وايي تعوذه د تلاوت په سر كي واجب ده ، او بله ډله وايي مستحب ده .

واجب والاوايي : اعوذ بالله خو په آيت سره ثابته سوه ، نو د لته د فـاسـتـعـذ صـغه راغلې ده نو دا خـو د الله لـه طرفه - - امردى او امر لپاره د واجبوالي دى دا د هغه چا دليل دى چې تعوذة واجب بولي .

مستحب ولابيا وايي : چـې تـلاوت د قـران شـريف خو مستحب دى او اعوذ بالله فـرعـه د قـرآن شـريف ده نـو چـې تـلاوت مستحب سو اعوذ بـالله خـو بـيـا په طريق اولا مـسـتـحـب ده ، نـو مـوږ يـې هـم مستحب بـولـو .

ځايونه:د تعوذِ او تسمية لپاره ۳ محله دي ۱:- **ابتدا تلاوت ابتدا سورت** ۲:- **ابتدا تلاوت در ميان سورت** ۳:- **ابتداسورت درميان تلاوت** .

(د ۳ محلو لپاره ۴ حكمونه)

د ۳ محلو لپاره ۴ حكمونه دي كوم چې مخكي تېرسوه ،۱:- **وصل كل** ۲:- **فصل كل** ۳:- **فصل اول وصل ثاني** ۴:- **وصل اول فصل ثاني** .

وصل كل:- هغه ته وايي چې تعوذه ، تسمية ، او سورت په يوه ساه وويل سي ، او **فصل كل** د هغه برعكس هر يو جلاجلا وويل سي.

فصل اول وصل ثاني:- هـغـه تـه ويـل كـيږي ، چـې تعوذه ، جلا وويـل سـي تـسـمـيـة او سـورت پـه يـوه ساه وويـل سـي .

او وصل اول فصل ثاني:- بيا هغه ته ويل كيږي ، چې تعوذ او تسمية پـه يـوه ساه وويل سي او سورت په بله ساه وويل سي ، پـه اول محل كي څلور حكمونه جائز دي ، په دوهم محل كي ۳ حكمونه جائز دي چې هغه نا جائـز يې (فـصـل اول وصـل ثاني) دى ، په ۳ محل كي هم ۳ حكمونه جائز دي چـې هغه ناجائز يې دا دى (وصل اول فصل ثاني)هغه چې نا جائز دي هغه ځكه چې اورېدونكي به دا فكر كوي چې بسم الله د دغه سورت حصه (برخه) ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ويل ، او شروع)

۳ دليله :- دي چي د سورة برأت په سر کي بسم الله نه ويل کيږي ، ۱:- کله چي عثمان (رض) قرآن جمع کوی نو بسم الله يې دلته نه وليکل ۲:-بسم الله خو د رحمت لپاره ويل کيږي مګر په سورة توبة کي د عذاب بيان سوی دی نو ځکه بسم الله نه وايو ۳:- سورت توبة او سورة انفال چي مخکي تر دغه سورت دی دوی دواړه په حکم کي يو دي ، د سورت توبة د شروع کولو مخکي ۳:-حکمونه جائز دي ۱:-وقف ۲:-وصل ۳:-سکته ، بهتره يې وقف دی .

(د مخارجو په بيان کي ، تعريف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعريف)

۱:تعريف :-مخرج په لغات کي د راوتلو ځای ته ويل کيږي ، په اصطلاح کي د کومو ځايو څخه چي حروف اداکيږي هغه ځايو ته مخرج وايي **تعداد** د امام سيبوية (رح) پر مذهب مخارج ۱۶ دي ، د امام فراه(رح) پر مذهب۱۴دي ، او د امام خليل(رح) پر مذهب مخارج ۱۷دي ، هغه بهتره او مشهور يې د امام خليل مذهب دی ، ځکه هغه هر حرف ته خپل مخرج ورکړی دی .

مخرج پر ۲ ډوله دی ، **۱:- مخرج محقق ۲:- مخرج مقدر .**

۱مخرج محقق :- هغه مخرج ته ويل کيږي چي معلوم ځای و لري ، لکه شونډان ، ژبه ، حلق .

۲:- مخرج مقدر :- هغه مخرج ته ويل کيږی چي معلوم ځای و نه لري ، لکه جوف دهن ، او خيشوم .

۳ حرف :-په لغات کي طرف يا کنارې‌ته ويل کيږي، په اصطلاح کي دا يو آواز دی چي تکيه کوي پر مخرج محقق او يا مخرج مقدر.

(د مخارجو ويش ، او اختلاف)

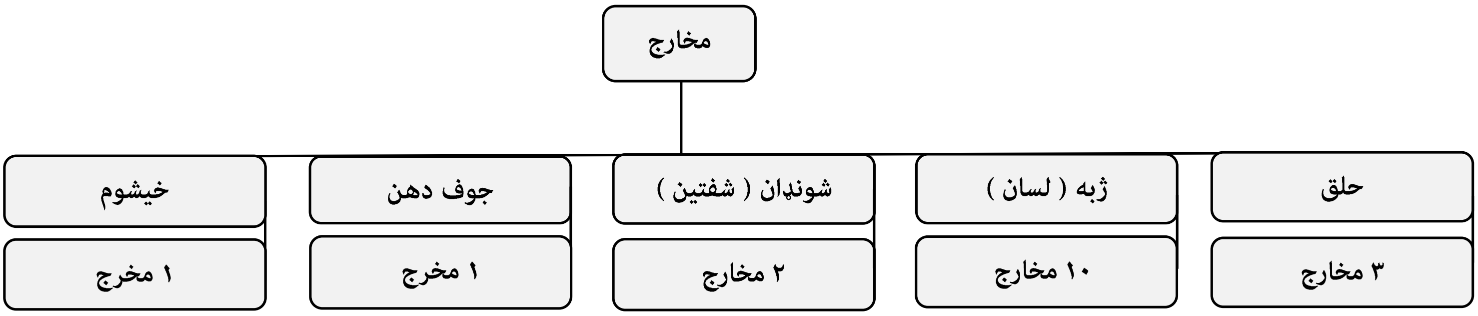

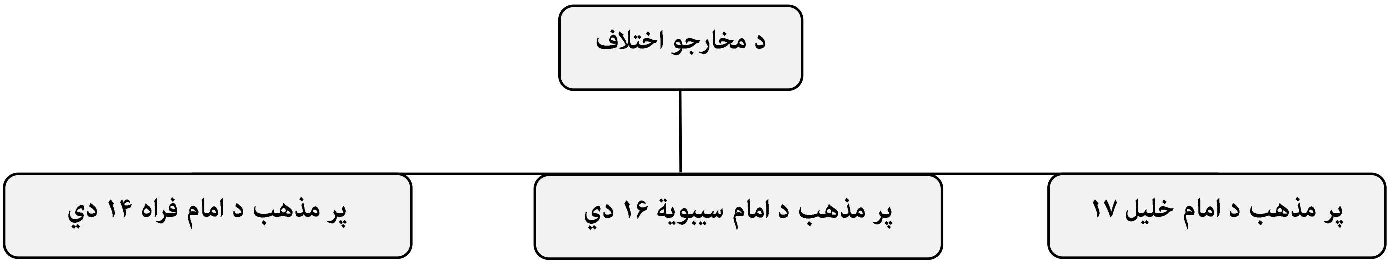

(اول ، دوهم ، دريم ، څلورم مخارج)

۱مخرج: دجوف دهن دی (دخولې دننه خالي ګاه) د دې څخه (الف ، واو، ی) ادا کيږي ، الف چي هرکله ساکن وي ماقبل يې زوروي لکه اَلصِّرَاطَ ،واو چي ساکن وی ماقبل يې پيښ وي لکه اَلْمَغْضُوْبِ ،يا چي ساکنه وی ماقبل يې زير وي لکه (نَسْتَعِيْنُ).

۲مخرج : د اقصیٰ حلق دی کوم چي د ځيګر خوا ته دی دلته دا حروف ادا کيږي (ء ، هـ) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳مخرج : د وسط حلق دی کوم چي د حلق ما بینځ دی دلته دا حروف ادا کیږي (ع ، ح) .

۴مخرج : د ادنیٰ حلق دی کوم چي د خولې خوا ته نژدې دی دلته دا حروف ادا کیږي (غ ، خ).

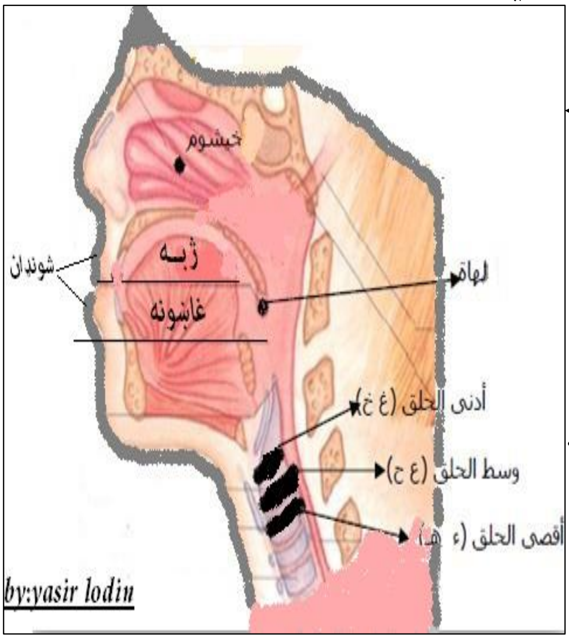

یادونه : نوموړو حروفو ته (ء ، هـ ، ع ، ح ، غ ، خ) ته حروفي حلقي وائي .

د حلق نقشه او په هغه کي د حروفو ادا کول

(پنځم ، او شپږم مخرجونه)

۵مخرج : د لهات دی (حلقی ژبی) ، هر کله چي د ژبي بیخ د مقابل پورته تالو سره ټکر وخوري دلته دا حرف ادا کیږي (ق) .

۶مخرج : د قاف مخرج ته نژدې لږ کښته د خولې خوا ته دلته (ک) ادا کیږي .

او دې دواړو حروفو ته لهاتیه وایي ، لهات (حلقی ژبی) .

(د غاښو پېژندل ، او ژبه)

د یو عاقل انسان په خوله کي ۳۲ غاښونه موجود دي چي نومونه یې په داسي ډول دي ، **ثنایا** ، **رباعیا** ، **ناب** ، **اضراس** ، **ضواحک** ، **طواحن** ، **نواجذ** (ناجذ) غاښونه ثنایا ۴ غاښه دي ، رباعیات هم ۴ غاښه دي ، انیاب هم ۴ غاښه دي .

اضراس ۲۰ غاښه دي ، چي په هغه کي ضواحک ۴ غاښه دي ، او طواحن په کښي ۱۲ دانې دي ، او ناجذ هم ۴ دي .

ژبه:-پر ۶ ځایه وېشل شوې ده، ۱:- د ژبي سر ۲:- د ژبي طرف ۳:- د ژبي حافه ۴:- د ژبي مابینځ ۵:- د ژبي شاه ۶:- د ژبي پای .

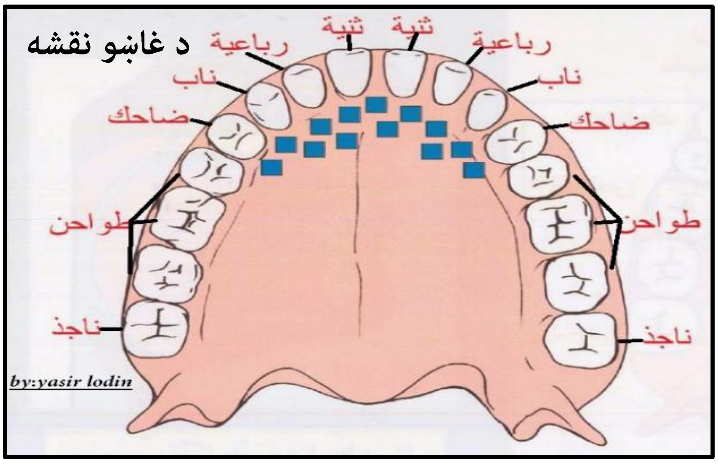

د غاښو نقشه

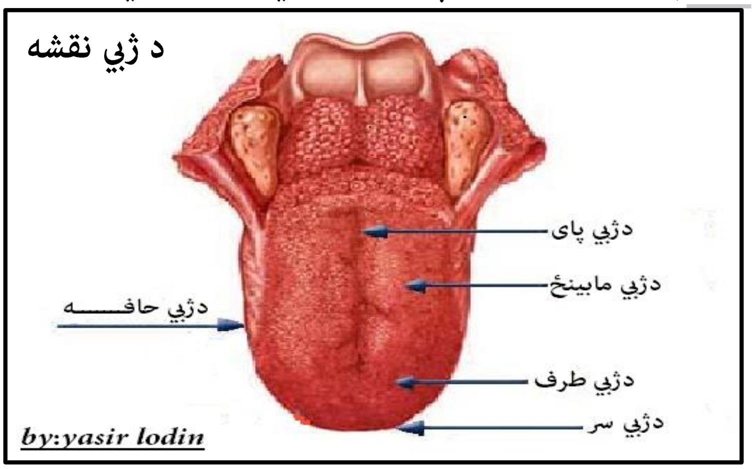

د ژبي نقشه

(اووم ، او اتم مخارج)

۷مخرج: د ج ، ش ، ی ، دی هر کله چي د ژبي مینځ مقابل تالو ته پورته سي دلته دا حروف اداکیږي ، هغه یا (ی)چي مده نه وي ، او دې حروفو ته حروفي شجریه وایي ځکه د غه حروف د شجر السان (وسط السان) څخه ادا کیږي .

۸مخرج: د (ض) دی ، هر کله چي د ژبي حافه د اضراس علیاء د غاښو د بیخو سره ولګیږی ، د لته د (ض) حرف ادا کیږي .

د را سته طرف څخه یې اداکول آسانه دی ، نوموړی حرف ځني خلګ په د یا ظ سره وایي چي دا ډول ویل یې نه دي صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(نهم ، لسم ، او یوولسم مخارج)

۹مخرج: هر کله چې د ژبې طرف سره د یو څه حصې د حافې ، د ثنایا ، رباعیا ، ناب ، او ضواحکو د وریو سره مائل ټکر وخوري د لته د لام حرف ادا کیږي ، که راسته طرف وي که چپه .

۱۰مخرج : د ن (النون) دی دا هم له طرف السان څخه ادا کیږي ، مګر د لته ضواحک غا ښونه نه دي شامل .

۱۱مخرج : د را (الرا) دی نژدې د نون مخرج ته مګر دلته درژبې شا هم داخله ده ، دې ۳ حروفو ته طرفیه او ذلقیة وایي .

(دوولسم ، دیارلسم ، او څوارلسم مخارج)

۱۲مخرج:هر کله چې د ژبې سر د ثنایاعلیا د غاښو د وریو د بیخو سره ټکر وخوري دلته (ط، د، ت) اداکیږي ، او دې حروفو ته نطعیة وایي.

۱۳مخرج:هر کله چې دژبې سر د ثنایاعلیا د غاښو د سرو سره ټکرو خوري دلته(ظ، ذ، ث) ادا کیږي، دې حروفو ته لثویة وایي.

۱۴مخرج:د ژبې سر د ثنایا سفلیٰ سرونه د یو څه نژدېوالي د ثنایاعلیا دلته(ص، ز، س)ادا کیږي دې حروفو ته حروفي صفیریة وایي.

(پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولسم مخارج)

۱۵مخرج: هر کله چې د لاندي شونډي نس د ثنایا علیا د غاښو د سرو سره ټکر وخوري د لته (ف) ادا کیږي .

۱۶مخرج:د دواړو شونډو دی دلته (ب-م-و) ادا کیږي، (ب) د شونډانو د لندې حصېڅخه ادا کیږي،له دې سببه ورته بحري ویل کیږي.

(م) د شونډانو د وچې حصې څخه ادا کیږي ، له دې سببه ورته بري ویل کیږي ، او (واو) د شونډانو د ناتمام یو ځای کېدو څخه ادا کیږي ، دې درې حروفو ته شفوي حروف وایي ، یعني د شونډانو څخه ادا کیږي .

۱۷مخرج: د خیشوم (د پزې نرمۍ) دی د لته غنه ادا کیږي ، حروف يې نّ او مّ دي چې انشاالله مخکې به راسي .

(د حرفو د مخارجو د ادا نقشه)

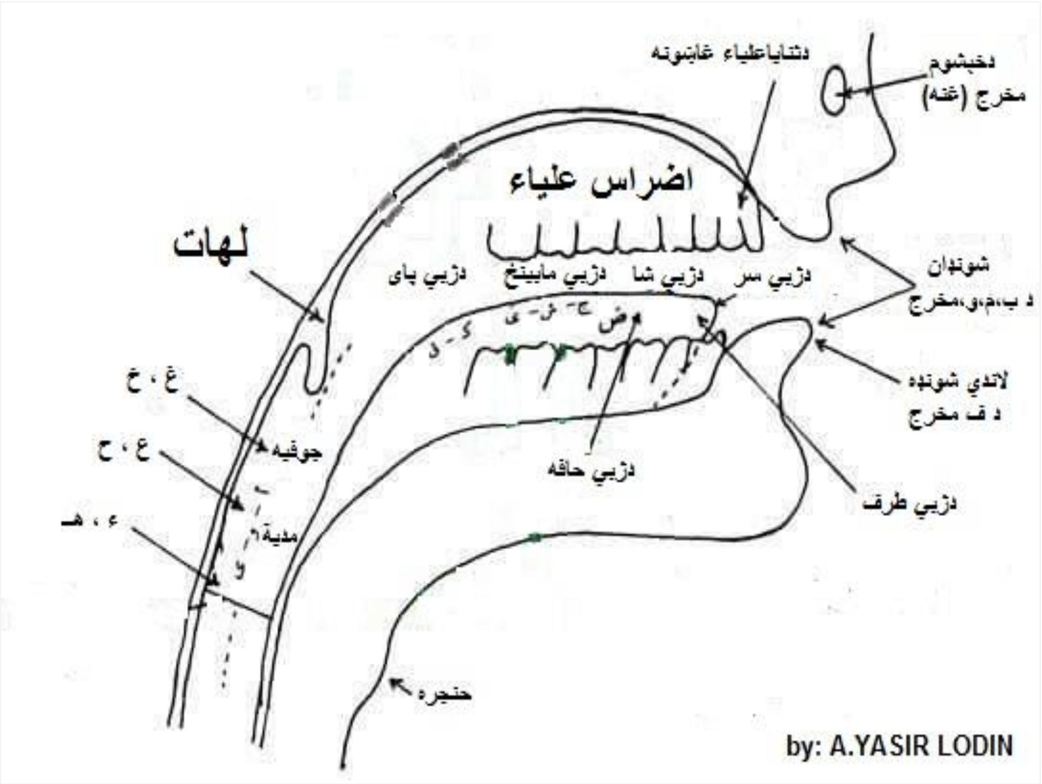

(c) ketabton.com: The Digital Library

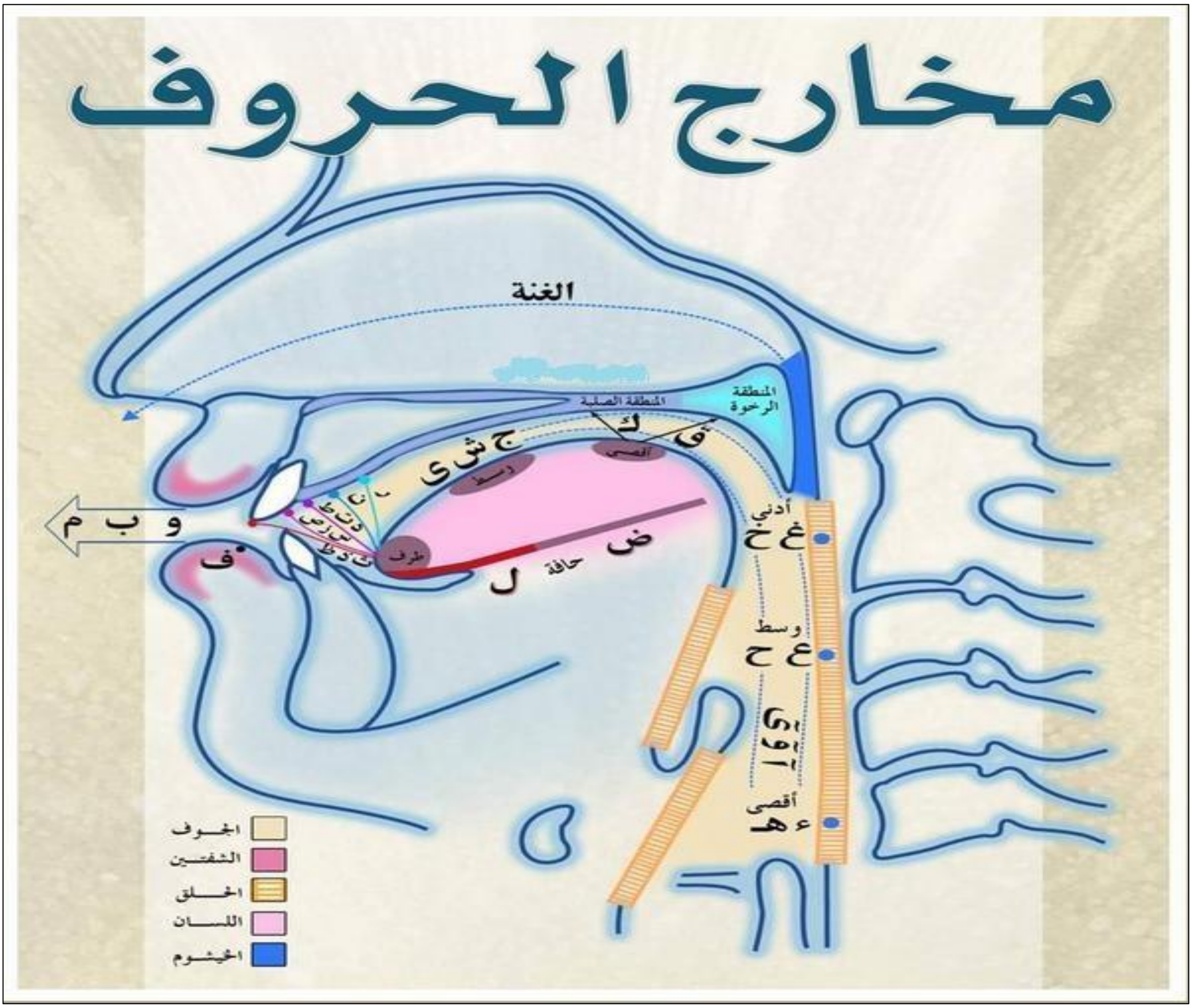

(د صفت تعریف ، ډولونه ، تعداد)

صفت: په لغات کي وايي (مَاقَامَ بَالشَّيْئِ) چي درېدل وکي پر يو بل شي ، پـه اصطلاح کـي صـفـت يو داسي کیفیت (ډول) دی چي کله حرف راوزي د مخرج څخـه نـو دا صـفـت ور وړانــدي کـــېږي .

صفات پر ۲ ډوله دی ، ۱:- **صفات ذاتية** ۲:- **صفات عارضيه** ، **۱ صفات ذاتيه**: هـغـه صفتونه دي چـي د حرف څخه يې ايسته کړې ، د حرف ذات به ختم سي لکه:- ظ په ز ويل ، **۲ صفات عاريضه** :- هغه صفات دي چي حروفو ته ښايست ور په برخه کوي .

صفات لازمه ۱۷ دي ، ۱۰ ضد لرونکي ، او ۷ بې ضده (غيرمتضاده) ، تضاد بالمقابل دی ، لـکـه هـمـس ضد يې جهر دی .

(په حرف کي د صفاتو شمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول)

په يو حرف کي د ۵ صفاتو څخه کم نه راځي او د ۷ صفاتو څخه زيات نه راځي .
د صفاتو د معلومولو طريقه دا ده چي د صفت مجموعې ته وګورو ، که چيري په هغه مجموعه کي هغه حرف موجود نه وو . پـه ضـد کـي يې ګـورو انشاالله هلته به موجود وي ، لـکه د (ز) حرف پـه همس کي نسته مګر په جهر کي بيا مـوجود ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د صفاتو نقشه)

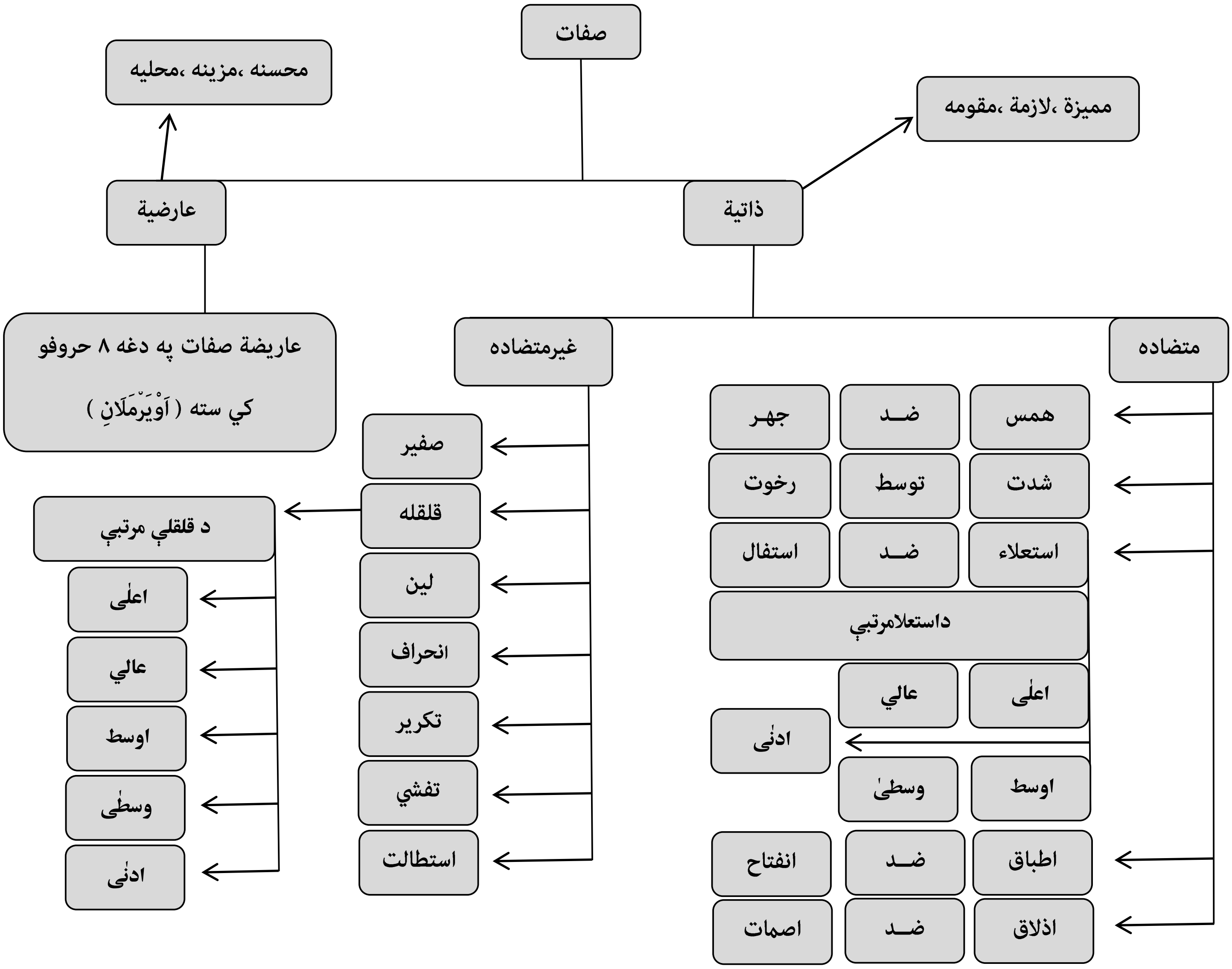

(هـمــس)

همس:- په لغات کي کراروالي تـه وايي ، په اصطلاح په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته مهموسه حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي کمزورئ سره و دريږي ، چي ساه جاري وي ،او په آواز کي يوقسم کښتوالی (نرموالی) وي ، دا صفت صرف په (۱۰) حروفو کي دی ، مجموعه يې (فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَکَتَ) ده . د دې مجـــموعـــې مـــعنیٰ ده(هـغـه ښوک غوره کړئ ، چي چو پټيا يې غوره کړې وي) .

(جـهــر)

جهر:- په لغات کي لوړوالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو ته مجهوره حروف وايي.

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي قوت سره و دريږي، چي ساه جاري کېدل بند سي او په آواز کي يو قسـم ، لوړوالـی وي ، د مـهـمـوسؤ ښـخـه مـاسېوا نـور ټـول مـجــهوره دي ، (جهر ، دهمس ، ضد دی) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(شـــدت)

شدت: په لغات کي سختوالي ته وایي ، پـه اصطلاح کي پـه کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته شدیده حروف وایي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي قوت سره و دریږي، چي آواز بندسي ، او په آواز کي یو قسم سختي وي ، دا صفت صرف په ۸ حروفو کي دی ، چي مجموعه یې دا ده (اَجِدُکَ قَطْبَتَ) .

(رخــوت)

رخوت:-په لغات کي نرموالي ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو تـه رخـوة حـروف وایـي .

مطلب:- د دې حـروفـو د ادا پـه وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي کمزورئ سره و دریږي ، چي آواز جاري وي ، او په آواز کي یو قسم نرمي وي، د شدیده او متوسطه حروفو څخه ماسېوا نور ټول حروف رخوة دي(شدت، او رخوت سره ضد دي).

(توســـط)

توسط:- په لغات کي مابینځ ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته متوسطه حروف وایي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز نه پوره بندوي ، او نه پوره جاري وي ، دا صرف په ۵ حروفو کي سته(لِنْ عُمَرُ).

او توسط صفت نه شمېرل کیږي ، ځکه پـه ده کي یو څه شدت ، او یو څه رخوت دی، د مجموعې معنٰی ده(نرم سه اې عمره).

یادونه :- توسط د شدت ، او رخـوت تر مینځ مـا بینځي حالت دی ، که چیري یو صفت یې و شمېرو نو صفات بـیا ۱۸ کـیـږي .

(استعـــلاء ، او د هغه مرتبې)

استعلاء:په لغات کي لوړوالي ته وایي،په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پیداسي هغو حروفو ته حروفِي مستعلیة وایي.

مطلب :د دې حروفو د ادا په وخت کي همېشـه د ژبي پای لوړ تالو ته پورته کیږي ، د لـوړېدو په سـبب دغـه حـروف ډک ویـل کیږي ، دا حروف صرف ۷ دي ، چي مجموعه یې (خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ) ده معنٰی یې داده (ځان بیداره که قبر ځائ د تنگی دی) .

د استعلاء پنځه مرتبې دي :-

۱- استعلاء اعلیٰ : که چیري د استعلاء تـــوری مفتـــوح وي او وروستـــه یې الف راغلئ وي ، لکه (قَالَ ، غَاسِقٍ) .

۲- استعلاء عالي : که چیري د استـــعـــلاء تـوری مفتـــوح وي او وروستـه یـې الـف نـه وي راغلئ ، لکه (خَلَـــقَ) .

۳- استعلاء اوســـــط (مـنـځنی) : کــــه چیـــــري د اسـتـعـــلاء تــوری مضـمـوم وي ، لــکــه (یَدْخُلُونَ) .

۴- استعلاء وسطیٰ : که چیـري د استعلاء توري ساکن وي او ماقبل یې فتحه یا ضمه ولـري ، لکـه (اَطْعَمَهُمْ ، اُقْسِمُ) .

۵- استعلاءادنٰی: که چیري د استعلاء توری مکسوروي یاپه خپله ساکن وي او ماقبل یې مکسوروي، لکه (صِرَاطَ،اِطْعم) .

(استـفـال)

استفال:-په لغات کي کښتوالي ته وایي په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پیداسي هغو حروفو ته حروفِي مستفلة وایي.

مطلب :- د دې حروفــو د ادا پـــه وخـت کـښـي د ژبي پـای لـوړ تـالـوتـه نـه پـورتـه کـیـږي ، لـه همدې سببه دغـه حروف باریک ویـل کـیـږي ، د حروفِي مستعلیة څخه ماسېوا نور ټول حروفِي مستفلة دي ، او دواړه صفتونه یو لـه بل سـره ضـد دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اطبـاق)

اطباق:- په لغات کي چسپېدلو ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو حروفو ته مطبقة وايي .

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي د ژبي مابينځ لوړ تالوته پورته کيږي ، داحروف ۴دي (ص ، ض ، ط ، ظ) .

(انفتـاح)

انفتاح:-په لغات کي خلاصوالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو حروفو ته منفتحة وايي .

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي دژبي مابينځ لوړ تالو ته نه پورته کيږي ، د مطبقة څخه ماسېوا نور ټول حروف منفتحة دي.

(اذلاق)

اذلاق:- په لغات کي طرف ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي ، هغو حروفو ته حروفي مذلقة وايي .

مطلب:- دا حروف د ژبي او شونډانو له طرف څخه ډېر ژر او په اسانۍ سره ادا کيږي ، چي مجموعه يې ده ، (فَرِّمِنْ لُبِ) .

(اصمات)

اصمات:-په لغات کي سختئ ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته مصمته وايي .

مطلب:- دا حروف د خپل مخرج څخه ډېر په سختئ سره ادا کيږي ،ژر او په اسانۍ سره نه اداکيږي ، د مذلقة څخه ماسېوا نور ټول حروفي مصمته دي ، او دوئ دواړه سره ضد دي .

يادونه:- نوموړي ۱۰ صفتونه يو له بل سره متضاده وه ، راتلونکي صفتونه ، غير متضاده دي .

(صَفِيـر)

صفير: په لغات کي شپېلکي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته صفيريه وايي .

مطلب: د دې حروفو د ادا په وخت کي يوتيز آواز د شپېلکي په شان راوزي ، داسي حروف ۳ دي (ص ، ز ، س) .

(قلقلـه)

قلقله:-په لغات کي(شوربدنه ، خوځښت) ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته لقلقه وايي .

مطلب:د دې حروفو د ادا په وخت کي ، د سکون په حالت کي په مخرج کي حرکت پيدا کيږي ، داسي حروف ۵ دي ، (قُطْبُ جَدِ).

(د قلقلې ډولونه او مرتبې)

د قلقلې ۲ (ډولونه)دي :

۱ قلقله کبرای (لويه قلقله) : که چيري د قلقلې توری د کلمې په آخر کي راسي او وقف ور باندي وسي ، لکه (حَسَدْ ، اَحَدْ) .

حرف ق:(**وعلى** كل ضامر يأتين من كل فج عميق) **حرف** ط:(**والله** من ورائهم محيط) حرف ب:(**فصب** عليهم ربك سوط عذاب)

حرف ج: (**والسماء ذات البروج**) حرف د:(قتل **أصحاب الأخدود**)

۲قلقله صُغرا (کوچنی قلقله) :- که چيري د قلقې توری ساکن وي د کلمې په مينځ کي راسي او وقف ور باندي ونه سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـو صُغـرا قـلـقـلـه پرکیږي . لـکــه :- (يَطْمَعُوْنَ ، خَلَقْنا) .

حرف ق:-(إقْترب للناس حسابهم) حرف ط:-(والذين آمنوا وتطْمئن قلوبهم لذكر الله) .

حرف ب:-(وإذ يرفع إبْراهيم القواعد من البيت) .

حرف ج:-(لو شئت لاتخذت عليه أجْرا) حرف د:- (قل إن ادْري أقريب ما توعدون أم يجْعل له ربي أمدا) .

او قـلـقـلـه ۵ مرتبــې لري :-

۱- قلقله اعلیٰ (ډېره لوړه قلقله) : که چیري د قلقلې توری مشدد وي د کلمې په اٰخر کي راسي او وقف هـم وربـانـدي وسي .

نـو اعـلـیٰ قلقله پرکیږي . لـکـه : (وَتَبّ ، بِالحَقّ ، اَلْحَجّ ، اَلْحَقّ) .

۲- قلقله عالي (لوړه قلقله) : که چیري د قلقې توری مشدد وي د کلمې پـه اٰخر کي راسي مگر وصل ور باندي وسي ، نو د لته قلقله عالي کیږي ، لکه (بِالْحَقِ وَتَوَاصَوْ ، وَّتَبَّ مَآاَغْنٰی) .

۳- قلقله وسطیٰ (میانه قلقله) : که چیري د قلقلې تـوری ساکن وي د کـلمې پـه اٰخـر کـي راسـي او وقـف ور بـانـدي وسي .

نـو وسطیٰ قـلقله پـر کـیږی ، لکه (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ) .

۴- قلقله اوسط : دا هغه قلقله ده چي د قلقلې توری سـاکن او د کلمې پــه منځ کــي وي ، لکه (لَقَدْخَلَقْنَا) .

۵- قلقله ادنیٰ : هغه قلقله ده چي د وصل په حالت کښي د قلقلې توری متحرك (خوځنده) وي ،لکه (قُلْ).

(لیـــن)

لـیـن:- پـه لـغـات کـي نرمي ته وایي ، پـه اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هـغـو تـه لـیـنـیـة وایـي .

مطلب :-د دې حروفود ادا په وخت کي حرف په خپل مخرج کي په نرمئ سره اداکیږي ، داسي حروف ۲ دي(واو لین، یاء لین).

(اِنحِرَاف)

اِنحِرَاف:- پـه لغات کي کوږوالي ته وایي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته منحرفه وایي .

داسي حروف ۲ دي (ل ، ر) .

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي په لام کي د ژبي د طرف خواته، او په را کي د ژبي د شاه خوا ته مېلان(کوږوالئ)کیږي.

(تکریـر)

تکریر:- په لغات کي تکرار ته وایي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حـروفـو کي چـي دا صفت پیـداسي هغو تــه تکـریریـة وایي .

مطلب:- دا صفت یوازي په (را) کي دی ، د (را) د ادا کېدو په وخت کي په ژبه کي لړزه (رپېدل) وي ، په داسي ډول چـي را تـکـرار نـه سي ، یعني مشابهت د تکرار وي او حقیقت د تـکـرار (عـیـن تـکـرار)نــه وي ، (عـیـن تکرار خولحن جلي دی ، او د لـحـن جـلـي ځـخـه ځـان سـاتـل پـکـار دي) .

ستاسو ورواحمدیاسیر ددعأ په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تفشـِي)

تفشي:- په لغات کي شیندل ، پاشل ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو تـه متـفشي وایي .

مطلب:- دا صفت یوازي په شین (ش)کي دی ، او د شین د ادا کېدو پـه وخت کـي آواز دننـه پـه خـوله کي پاشل کـیږي .

(استطالـت)

استطالت: په لغات کي اوږدوالي ته وایي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پیداسي هغو ته مستطیلة وایي .

مطلب:- دا صفت یوازي په ضاد (ض)کي دی ، د ادا په وخت کي د ژبي د حافې د اول څخه تر آخره پـوري آواز جـاري وي . نو د مخرج د اوږدوالي په سبب آواز هم اوږ دیږي . یادونه: صفات ذاتیة یعني (۱۷)صفات مکمل خلاص سوه .

(د صفت د معلوم ولو طریقه)

که غواړی چي په یوحرف کي یوصفت معلوم کړئ ، نو د هغه صفت د حروفو مجموعې ته وګوره ، کـه چیري هغه حـرف پـه کـښي کـي ؤ خـوښـه تـر ښـه ، او کـه نـه ؤ ، نـو پـه ضد کـي یـې هتماً سـتـه انشاالله .

(صفات د کیفیت په لحاظ)

۱- قوي صفات: قوي صفات (۱۰) دي ، چي له (جهر ، شدت ، استعلاء ، اطباق ، قلقله ، صفیر ، انحراف ، تکریر ، تفشي ، او- استطالت) څخه عبارت دي .

۲- ضعیف صفات:- ضعیف صفات (۵) دي ، چي له (همس ، رخوت ، استفال ، انفتاح ، او لین) څخه عبـارت دي .

۳- متوسط صفات:- مـتـوسط صفـــات (۳) دي ، چـي لـه (تـوسط ، اذلاق ، او اصمـــات) څخـه عـبـارت دي .

(حروف د مرتبو په لحاظ)

۱-اقواحروف:هغه حروف دي چي ټول صفات د قوت په کښي کي وي ، که یو صفت د ضعف په کښي وي هغه مشکل نه لري.

اقواحروف :- ۴ دي ، ۱-ض ۲-ط ۳-ظ ۴-ق .

۲-قوي حروف:- هغه حروف دي چـي ډېـر صفات د قـوت پـه کښي کي وي ، او لـږ صفات د ضـعـف وي .

قوي حروف :- ۶ دي ، ۱-ج، ۲-د، ۳-ص ۴-ع ۵-غ ۶-ء .

۳-متوسط حروف:- هغه حروف دي چي نیم صفتونه د قوت ، او نیم صفتونه د ضعف په کښي کي وي .

متوسط حروف :- ۴ دي ، ۱-ب ۲-ر ۳-ز ۴-ل ، مجموعه یې (بر لز) ده .

۴-ضعیف حروف:- هغه حروف دي چي ډېر صفتونه د ضعف ، او لـږ صـفـتـونـه د قوت په کښي کي وي .

ضعیف حروف:- ۱۲ دي ، ۱-الف ۲-ت ۳- خ ۴-ذ ۵-س ۶-ش ۷-ک ۸-م ۹-ن ۱۰-و ۱۱-ی .

۵-اضعف حروف:- هـغـه حروف دي چـي ټـول صفـتـونـه د ضـعـف پـــه کـښـي کـــي وي .

اضعف حروف:- ۳ دي ، ۱-هـ ۲-ف ۳-ح ۴- ث مجموعـه یـې (فحثه) ده .

یادونه:- صـفـات لازمـه پـای تـه ورسـېـده ، راتـلـونکئ بـحث پـر صفاتو عاریضه بـانـدي دی انشاالله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء)

شمیره	حروف	مخــــــارج	نومونه	تعداد	صفات لازمـــــــه متضاده					صفات لازمه غیر متضاده	مرتبه
۱	ا	د جوف دهن ځخه ادا کیږي .	مـــده	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۲	ب	د شونډانو دلندې حصې ځخه ادا کیږي .	بحري	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اذلاق	قـلـقـلـه	متوسط
۳	ت	د ژبي د سر او ثنایا علیا د بیخ ځخه ادا کیږي .	نطعیه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۴	ث	د ژبي دسر او ثنایا علیا د کنارو ځخه ادا کیږي .	لثویه	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۵	ج	د ژبي له مینځ ځخه ادا کیږي .	شجریه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	قوي
۶	ح	د وسط حلق ځخه ادا کیږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۷	خ	د ادنی حلق ځخه ادا کیږی .	حلقي	۵	همس	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۸	د	د ژبي دسر او د ثنایا علیا د بیخ ځخه ادا کیږي .	نطعیه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	قوي
۹	ذ	د ژبي د سراو ثنایا علیا د کنارو ځخه ادا کیږي .	لثویه	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۱۰	ر	دژبي طرف دثنایا، رباعی ،ناب دوریوسره ولکیږي.	طرفیه	۷	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف ، تکریر	متوسط
۱۱	ز	د ژبي د سر او ثنایا سفلی د ځو کو ځخه اداکیږي.	صفیریه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفیر	متوسط
۱۲	س	د ژبي د سر او ثنایا سفلی د ځوکو ځخه ادا کیږي.	صفیریه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفیر	ضعیف
۱۳	ش	د ژبي د مینځ ځخه ادا کیږي .	شجریه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	تفشي	ضعیف
۱۴	ص	د ژبي د سر او ثنای اسفلی د ځوکو ځخه اداکیږي.	صفیریه	۶	همس	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	صفیر	قوي
۱۵	ض	د ژبي بغل چي د لوړي زامي د غاښو سره و	حافیه	۶	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	استطالت	اقوا
۱۶	ط	د ژبي د سر او ثنایا علیا دبیخ ځخه ادا کیږي .	نطعیه	۶	جهر	شدت	استعلاء	اطباق	اصمات	قـلـقـلـه	اقوا
۱۷	ظ	د ژبي د سر او ثنایا علیا دکناروځخه ادا کیږي .	لثویه	۵	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	.	اقوا
۱۸	ع	د وسط حلق ځخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۱۹	غ	د ادنی حلق حخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۰	ف	د ثنایاعلیا دځوکو او لاندی شونډي دنس ځخه	شفوی	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اذلاق	.	اضعف
۲۱	ق	د ژبي بیخ چي هر کله د لوړتالو سره و لګیږی .	لهاتیه	۶	جهر	شدت	استعلاء	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	اقوا
۲۲	ک	د قاف د مخرج ځخه لږ د خولي وخواته ادا کیږي	لهاتیه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۲۳	ل	د ژبي طرف د ثنایا ، رباعي، ناب،او ضواحکو دوریوسره چي ولګیږي.	طرفیه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف	متوسط
۲۴	م	د شونډانو د وچي حصې ځخه ادا کیږي .	بری	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعیف
۲۵	ن	د ژبي طرف د ثنایا ، رباعي ، ناب د وریوسره چي	طرفیه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعیف
۲۶	و	د دواړو شونډانو د پوره ګول والي ځخه ادا کیږي.	شفوی	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لین	ضعیف
۲۷	ه	د اقصی حلق ځخه ادا کیږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۲۸	ء	د اقصی حلق ځخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۹	ي	د ژبي د مینځ ځخه ادا کیږي.	شجریه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لین	ضعیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(صفات عاریضه)

صفات عاریضه: هغه صفات دي چي ځني وخت په حرف کي موجود وي ، او ځني وخت په حرف کي موجود نه وي .

صفات عاریضه:- په ۸ حوروفو کي شامل دي ، چي مجموعه یې (لَرْمَن أوي) ده ، او د اجمال له مخي په ۱۳ډوله دي.

تفخیم	ترقیق	حرکت	سکون	مدفرعي	صـلـه	ادغام
اقلاب	اخفاء	غنه زماني	تسهیل	ابدال	حـــــذف	

د صفات عاریضه او صفات لازمه په مابینځ کي ۳ مشهور فرقونه سته :-

۱فرق: دصـفـات لازمـه غلطي پـه لـحـن جـلي کـي داخلـه ده ، او د صفات عاریـضـه غلطـي پـه لحـن خـفي کـي داخله ده .

۲فرق: د صفات لازمه پیداکیدل پر یوسبب د اسبابو باندي موقوفه نه وي ، او د صفات عـاریضه پیداکیدل پر یوه نه یوه سبب بـانـدي مـوقـوفـه وي .

۳فرق: صفات لازمه په ټولو حروفو کي پیداکیږي ، او صفات عاریضه په ځینو حروفو کي وي او په ځینو حـروفـو کـي نـه وي .

(تفخیم او ترقیق)

د تفخیم معنٰی ډک ویل ، او ترقیق معنٰی تش (باریک) ویل دي ، تفخیم پر ۲ ډوله دی ، ۱:-قسم تفخیم مستقیل او اصلي دی ، لکه تفخیم د حروفي مستعلیه ؤ او ، ۲:- قسم تفخیم غیر مستقیل او عاریضي دی ، لکه د را او د لفظ د الله ، اول قسم تفخیم پر حرکت باندي موقوفه نه دی، او دوهم قسم تفخیم پر حرکاتو باندي موقوفه دی، لکه راچي زور یا پیښ ولري ډکه ویل کیږي .

(شبه مستعلیه)

شبه مستعلیه حروف عبارت دي له(لام ، را ، الف) څخه ، سره له دې چي دغه حروف مستعلیه حروف نـه دي خـو پـه بعضي حالاتو کي دا حروف ډک لوستل کیږي، د مستعلیه حروفو او دغه درې حروفو تر منځ فرق دادی ، چي حروفي مستعلیه همیشه ډک لوستل کیږي ، که مضموم ، مفتوح ، مکسور ، ساکن په هر حال کي دغه حروف ډک لوستل کیږي ، او شبه مستعلیه حروف کله ډک ، او کله تش ویل کیږي ، نو دغه ۳ حروف دمستعلیه حروفو سره مشابه دي .

(د نون ساکن او تنوین تعریف)

وړغـنـدی لـرونـکـی (ساکن) نـون او تـنـوین:-

دساکن نون تعریف:- هغه نون ته وایي چي حرکت یعني زور ، زېر او پېښ ونه لري د اسم ، فعل ، او حرف په طرف او منځ کي راځي لکه :- (إِنَّآ أَنذَرْنَـٰكُمْ ، وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ) .

وړغندی لرونکئ نون د اصلي کلمې جز هم راځي لکه (اَنْعَمَ) او زائد هم راځي لکه (فَانْفَلَقَ) چي اصل یې یوازي (فلق) دی د (فعل) پر وزن باندي .

دتنوین تعریف: هغه ساکن نون ته وایي چي یواځي د اسم په آخر کي په تلفظ کښي راځي مګر د وقف په حالت کي لمنځه ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپه لیك كښي تنوین په دغه علامو (ـً ـٍ ـٌ) سره پېژندل كيږي ، لكه : ﴿ خَلَقْتَ طِينًا ، وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ .

(په وقف كي د تنوين حكم)

په وقف كي د تنوين حكم : تنوين د وقف پر مهال درې حالتونه لري :-

لومړی داچي : تنوين په دوو زورو وي په نوموړي حالت كي تنوين په الف سره بدليږي .

دوهم داچي : د پېښ يا د زېر تنوين د وقف په حال كي راسي نوموړي تنوينونه حذفيږي .

دريم داچي : تنوين پر مد وره ګردئ تا راسي د وقف په حال كي په هاء سره بدليږي .

(د ساكن نون او تنوين حكمونه)

د ساكن نون او تنوين لاندیني څلور حكمونه دي :

۱- ادغام **۲- اظهار** **۳- اقلاب** **۴- اخفاء**

۱- ادغام :ادغام په لغت كښي پټولو ته وايي او په اصطلاح كښي د يوه توري پټول دي په بل توري كښي چي اول ساكن او دوهم متحرك وي چي د دواړو څخه يو شد لرونكئ توری جوړسي اول توري ته يې مدغم او دوهم توري ته يې مدغم فيهِ ويل كيږي . د ادغام توري :- د ادغام توري شپږ دي چي د (يَرْ مَلُوْ ن) په لفظ كښي جمع سوي دي ، تر ساكن نون يا تنوين وروسته چي د (يَرْ مَلُوْ ن) له تورو څخه يو راسي هلته ادغام كيږي لكه : ﴿ مَن يُؤْمِنُ ، مِن وَاقٍ ، هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ .

د ادغام ډولونه

ادغام پر دوه ډوله دئ چي د لاندنيو ډولونو څخه عبارت دي:-

۱.ادغام دغني سره **۲.ادغام بېله غني**

ادغام سره دغني :كه چيري تر ساكن نون ياتنوين وروسته د (يَرْ مَلُوْن) له تورو څخه پاته څلور توري (ي ، م ، ن ، و) راسي چي ورته (يَمْنُوْ) وايي هلته ادغام مع الغنه كيږي چي دې ادغام ته ناقص ادغام هم ويل كيږي .

يادونه :- د غنې تريف ، او اقسام به انشاالله مخكي راسي .

د هغه ادغام مثالونه چي بېله غنې وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوين مثال
الياء	﴿ وَمَن يُطِعِ ﴾	﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ ﴾
النون	﴿ لَن نَّدْخُلَهَآ أَبَدًا ﴾	﴿ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ ﴾
الميم	﴿ مِن مَّآءٍ دَافِقٍ ﴾	﴿ صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴾
الواو	﴿ مِن وَالٍ ﴾	﴿ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیله غنې ادغام: که چیري تر ساکن نون یا تنوین وروسته د (یَرْ مَلُوْن) له تورو څخه (لام یا راء) راغلې وي چې ورته (لر) وایې هلته ادغام بلا غنه کیږي دې ادغام ته تام ادغام هم ویل کیږي .

د هغه ادغام مثالونه چې د غنې سره نه وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوین مثال
اللام	(أَن لَّن تَقُولَ)	(مَالاً لُّبَدًا)
الراء	(مِن رَّسُولٍ)	(عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ)

(د ادغام سببونه)

د ادغام سببونه : ادغام په عمومي توګه درې سببونه لري چې د لاندې سببونو څخه عبارت دي :

۱- ادغام مثلین **۲- ادغام متجانسین** **۳- ادغام متقاربین** .

۱- ادغام مثلین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې دوه هم ډوله حروف یو په بل کې مدغم سي : لکه (اذْهَب بِّكِتَٰبِي) .

۲-ادغام متجانسین: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د یوه مخرج حروف یو په بل کې مدغم سي (اذ ظَّلَمو) .

۳-ادغام متقاربین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې په مخرج او صفت دواړو کې سره نژدې وي لکه(من فوقكم) .

د دا خلولو په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- **۱-ادغام صغیر ۲-ادغام کبیر** .

۱-ادغام صغیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې ساکن حرف په متحرک حرف کې داخل سي ، لکه (اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ) .

۲-ادغام کبیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې مدغم اومدغم فیه دواړه حروف متحرک وي ، لکه (أ ۫تُحَٰجُّوٓنّي) .

د اداکېدو او جوړښت (کیفیت) په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- ۱-ادغام تام ۲-ادغام ناقص .

۱-ادغام تام: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف هیڅ یو صفت باقي پاته نسي ، لکه (مِنْ لَّدُنْهُ ، مِنْ رَّبِّهِمْ) .

۲-ادغام ناقص: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف یو صفت باقي پاته سي ، لکه (مِنْ وَالٍ) .

د ادغام ګټه : د ادغام ګټه سپکوالی دئ ځکه چې د دوو حرفونو څخه په یوه مشدد حرف باندې تلفظ کیږي .

یادونه:په قرآن عظیم الشان کښې اووه ځایونه داسې راغلي دي چې تر نون ساکن وروسته د(یَرْ مَلُوْن)توری راغلئ دی مګر ادغام ندی پرسوئ هغه اووه ځایه له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ ، ٱلدُّنْيَا ، يسٓ ۝ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ، نٓ وَٱلْقَلَمِ ، كَلَّاۖ بَلْ رَانَ) څخه عبارت دي.

په لومړیو څلورو کلمو کښې چې له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ ، ٱلدُّنْيَا) څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو که ادغام وسي بیا التباس د مضاعف سره راځي یعني تر ادغام وروسته نه معلومیږي چې دوې(یاء) ګاني یا دوه (واو) د اصلي کلمې څخه دي او که په قاعده د یرملون ادغام سوی دئ، یا په بل عبارت که چیري نون ساکن او د (یَرْ مَلُوْنْ) توري په یوه کلمه کښې راسي هلته نو ادغام نه کیږي بلکه اظهار واجب دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په پنځمه او شپږ مه کلمه کښي چي له (يسٓ ﴿١﴾ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ، نٓۚ وَٱلۡقَلَمِ) څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو چي دا مقطعات توري دي په پريکوڼ سره ويل کيږي او د حروفو مقطعات تر ادغام وروسته پريکوڼ له منځه ځي په داسي حال کښي چي ادغام يو ځايوالي ته اړتيا لري چي قاعده د (يَرْ مَلُوْن) يې غواړي نو ځکه ادغام نـه کـوو ، او په آخره يعني په اومه کلمه کښي چي د (كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ) څخه عبارت ده ځـکـه ادغام ونـه سو چي دلته سکته کيږي دسکتې له سببه يوځاى والي پاته نه سـو .

(اظــهــار)

۲-اظهار : اظهـار په لغت کښي ښکـاره کـولـو تـه وايـي او پـه اصطلاح کښي د دوو تورو جلاکول دي په داسي ډول سـره چي هـر تـورى بـېـل او ښـکاره و لـوسـتـل سـي .

داظهارتوري :- شپږ دي نوموړو تورو ته حلقية توري هم وايي چـي د (همزة ، هاء ، حاء ، خاء ، عين ، غين) څخه عـبـارت دي .

تر ساکن نون يـا تنوين وروسته چـي د حروف حلقيوو څخه يو حرف راسي هلتـه اظـهـار كـيـږي پـوره مـثـالـونـه يې پـه لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اظـــهـــار مـــثـالــونـــه			
د اظهار توري	نون په يوه کلمه کي وي	نون په دوو کلمو کي وي	د تنوين مثالونه
الهمزة	(وَيَنْئَوْنَ)	(مَنْ اَعْطي)	(كِتَٰبٌ أَنزَلۡنَٰهُ)
الهاء	(وَهُمْ يَنْهَوْنَ)	(مَنْ هَاجَرَ)	(جُرُفٍ هَارٍ)
العين	(وَالانْعَام)	(مِنْ عَلَق)	(وَاسِعٌ عَلِيمٌ)
الحاء	(يَنْحِتُوْنَ)	(مَنْ حَادَ الله)	(عَزِيزٌ حَكِيمٌ)
الغين	(فَسَيُنْغِضُوْنَ)	(مِنْ غِسْلِين)	(قَوْلاً غَيْرَ)
الخاء	(وَالْمُنْخَنِقَةُ)	(مِنْ خشي)	(لَطِيفٌ خَبِيرٌ)

(د اظهار لامل او مرتبې)

د اظهار لامل :- څرنګه چي نون او تنوين د ژبي د طرف څخه ادا کيږي او د حلق توري د حلق څخه ادا کيږي چي تر منځ يې نه تقارب اونه تجانس سته چي له امله يې ادغام رامنځته سي په پايله کي بله لاره نسته پرته له دې چي اظهار وکړي.

د اظهار مرتبې: اظهار لاندينۍ درې مرتبې لري :

۱.عالي **۲.متوسط** **۳.ادنی**

عالي اظهار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته همزة او هاء راغلې وي .

متوسط اظهار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته عين او حاء راغلې وي .

ادنی اظهــار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته غين او خاء راغلې وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اقـــلاب)

۳-اقلاب:-اقلاب په لغت کښي اړولو ته وايي او په اصطلاح کښي د ساکن نون يا تنوين بدلول دي په ساکن ميم سره چي غنه هم پر وسي البته اقلاب هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته (باء) راغلې وي پاته دي نه وي چي د اقلاب تورى يوازي همدغه بأ ده او بل تورى نه لري ، مثال يې په لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اقلاب مثالونه			
د اقلاب تورى	ميم په يوه کلمه کي وي	ميم په دوو کلمو کي وي	د تنوين مثال
الباء	(انۢبئوني)	(واما منۢبخل)	(سَمِيْعٌ بَصِيْر)

(د اقلاب لامـل)

د اقلاب لامل :- څرنګه چي تر نون او تنوين وروسته باء راسي نو ادغام خو شونى نه دئ ځکه سببونه يې شتون نه لـري او اخـفـاء هم ستونزمنه ده ځکه مخرجونه يې سره ليري دي نو غوره وګڼل سوه چي نون او تنوين په مـيـم واوړي تر څـو اخـفـاء تـه لاره هواره سي او په اسانۍ سره ترسره سي ځکه ميم د باء سره په مخرج کي يو دئ او پـه څلور صفتونو کي هـم سـره شـريـک دي يعني په جهر ، استفال ، انفتاح او اذلاق کي ميم او بـاء سره شريک دي همدا ډول ميم د نون سره په شپږو صـفـتـونـو کـي سره شـريـک دي يـعـنـي پـه جـهـر ، غـنـه ، تـوسط ، اسـتـفـال ، انـفـتـاح ، اذلاق سـره شـريـک دي .

(اخـــفـــاء)

۴-اخفاء:- اخفاء په لغت کښي پټولو ته ، په اصطلاح کښي د اظهار او ادغام تر منځ په نون ساکن يا تنوين سره تلفظ کولو ته وايي.

د اخـفـاء تـوري :- د اخـفـاء تـوري پـنـځـلـس دي (ص ؛ ض ؛ ذ ؛ ث ؛ ک ؛ ج ؛ ش ؛ س ؛ ق ؛ د ؛ ط ؛ ز ؛ ف ؛ ت ؛ ظ) .

که چيري تر ساکن نون يا تنوين وروسته د حلقي ، يرملون او اقلاب توري نه وه راغلي يعني د هجاء د تـورو د پـاتـه تـورو څخه يو تورى راغلى هلته اخفاء مع الغنه کيږي .

په هـر صـورت د اخفاء مع الغنه حقيقت دا دئ چي د نون او ميم آوازو نه بېله تشديده داسې راووزي چي د خپل مخرج څخه صاف نه راوزي بلکي يو څه نيم ډوله ښکاره سي لکه:- پوره مثالونه يې په جدول کي مطالعه کړئ :

د ساکن نون او تنوين د اخفاء مثالونه				
ګڼه	د اخفاء توري	نون په يوه کلمة کي وي	نون په ددوو کلمو کي وي	د تنوين مثالونه
۱	الصاد	﴿ ينصركم ﴾	﴿ مـن صلصال ﴾	﴿ ريـحاً صرصرا ﴾
۲	الذال	﴿ منـذر ﴾	﴿ مـن ذ الـذي ﴾	﴿ سـراعاً ذالك ﴾
۳	الثاء	﴿ منثورا ﴾	﴿ فاما من ثقلت ﴾	﴿ مطاع ثم امين ﴾
۴	الكاف	﴿ينكثون﴾	﴿ فـمن كـان ﴾	﴿ كـراماً كاتبين ﴾
۵	الجيم	﴿انجينكم﴾	﴿ ان جـاءكـم ﴾	﴿ فصبر جميـل ﴾
۶	الشين	﴿ انـشره ﴾	﴿ ان شـآء الله ﴾	﴿ رسولاً شاهدا ﴾
۷	القاف	﴿ينقلبون﴾	﴿ فـان قتلوكم ﴾	﴿ كتب قيمة ﴾
۸	السين	﴿مانسخ﴾	﴿ من سلسـلة ﴾	﴿ عَبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ﴾
۹	الدال	﴿ اندادا ﴾	﴿ ومن دخلـه ﴾	﴿ قنوان دانية ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰	الطاء	﴿ینطقون﴾	﴿ مـن طـیبـات ﴾	﴿ شـرابـاً طهورا ﴾
۱۱	الزای	﴿ انـزلنه ﴾	﴿ مـن زکـهـا ﴾	﴿ صعیدًا زلقا ﴾
۱۲	الفاء	﴿ فانفروا ﴾	﴿ من فضل الله ﴾	﴿ شیئاً فـریا ﴾
۱۳	التاء	﴿ منتهون ﴾	﴿ وان تـصبـروا ﴾	﴿ حلیةً تلبسونها ﴾
۱۴	الضاد	﴿ منضود ﴾	﴿ مـن ضـریـع ﴾	﴿ قوماً ضالیـن ﴾
۱۵	الظاء	﴿ فانظروا ﴾	﴿ مـن ظـللتم ﴾	﴿ قرًى ظـهـرة ﴾

(د اخفاء لامل او د تورو مرتبې)

د اخفاء لامل: ځرنګه چې تـر سـاکن نون او تنوین وروسته پورتني پنځلس توري راسي په دغه وخت کي دوئ دوه د دغـه پنځلسو تورو سره نه پوره نژدې والی لري چي ادغام پرې وسي اونه پوره لیري والی لري چـي اظهار پرې وسي له همدې امله پر دې پرېکړه سوې ده چي یو منځنی حالت اختیار سي چي نه پوره اظهار دئ او نه پوره ادغام دئ بلکي یو منځنی حالت دئ .

د اخفاء د تورو مرتبې : د اخفاء توري پر درو برخو وېشل سوي دي:-

په لومړی برخه کي :- طاء ، دال او تاء راځي د دغـه درو تـورو مـرتـبـه و تـنـویـن او نـون تـه نـژدې مـرتــــبـه ده .

په دوهمه برخه کي :- قاف او کاف دي دغه دوه توري د تنوین او نون څخه په مرتبه کي لیري دي ځکه په مخرج ترې لیري دي .

دریمه برخـه :- پـاتـه لـس تـوري دي چـي د نـون او تـنـوین پـه وړانـدي مـنـځـنی مـرتـبـه لـرونـکـي دي .

(د ساکن نون او تنوین ځیني توپیرونه)

د ساکن نون او تنوین توپیرونه : ساکن نون او تنوین په خپل منځ کي ځیني توپیرونه لري چي عبارت دي له :-

۱:- نون ساکن د وصل او وقف په دواړو حالتونو کـښـي ویـل کـیـږي او تنوین په وقف کښي حذفیږي یا بدلیږي یعني نصبي (د دوو زورو) تنوین په الف سره بدلـیږي لکه (صُبْحًا ، چي صُبْحا) ویل کیږي او د دوو پېښو او دوو زېرو تنوین حذفیږي .

۲:- ساکن نون مرسوم او لیکلی وي پرته د دوځایو څخه چي (وَ لَیَکُوْ ناً) په سورة یوسف کښي او (لنسْفَعاً) په سورة علق کښي دي دلته هـم په اصـل کښي دغه تنوین نه دئ بلکي خفیفه نون دئ ځکه چي پر فعل باندي تنوین نه راځي ، او تنوین داسي نه دئ بـلـکـي تـل غـیـري مـرسـوم وي پـرتـه د یـوه ځـای څـخـه چـي د (کَاَیِّنْ) څـخـه عـبـارت دئ .

۳:- ساکن نون د کلمې په اول ، منځ او اخیر کښي راځي او تنوین یواځي او یوا ځي په پای کښي راځي .

۴:- ساکن نون د کلمې په ټولو اقسامو یعـنـي اسـم ، فعل او حـرف کـښـي راځـي او تـنـوین یـوا ځـي پـه اسـم کښي راځي .

۵:- ساکن نون اصلي او زائد دواړه راځي او تنوین تل زائد وي .

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(میم ساکن)

ساکن یعني وړغندی لړونکی میم چي کله په کلمة کي راسي درې حکمونه لري چي د لاندي حکمونو څخه عبارت دي :-

۱ـ ادغام **۲ـ اخفاء** **۳ـ اظهار**

۱ : دساکن میم ادغام :- که چیري تر ساکن میم وروسته بل میم راغلی وي هلته له غنې سره ادغام کیږي چي د دواړو میمانو څخه یو مشدد میم جوړسي دې ادغام ته متماثلین ادغام وایي لکه :-

بېلګه (مثال)	د ادغام توری
(فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ)	**المیم**

۲ : دساکن میم اخفاء : که چیري تر ساکن میم وروسته (باء) راغلې وه هلته اخفاء مع الغنه کیږي چي دې اخفاء ته اخفاء شفوي ویل کیږي لکه :-

بېلګه (مثال)	د اخفاء توری
(وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ)	**المیم**

۳ : د میم ساکن اظهار :د میم ساکن اظهار پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱ـ قوي اظهار **۲ـ ضعیف اظهار**

۱ـ قوي اظهار :و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې مبالغه وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته (واو) یا (فاء) راسي هلته نو قوي یا اشد اظهار کیږي لکه :

بېلګه (مثال)	د قوي اظهار توری
(عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ)	**الواو**
(أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِم)	**الفاء**

۲ـ ضعیف اظهار : و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې ډېرښت نه وي یعني مطلق اظهار وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته د (واو) یا (فاء) څخه پرته نور پاته توري راسي نـو هلته ضعیف اظـهـار کیږي .

یادونه: د ساکن میم په ادغام او اخفاء کښي غنه شرط ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لام په قاعدو کي)

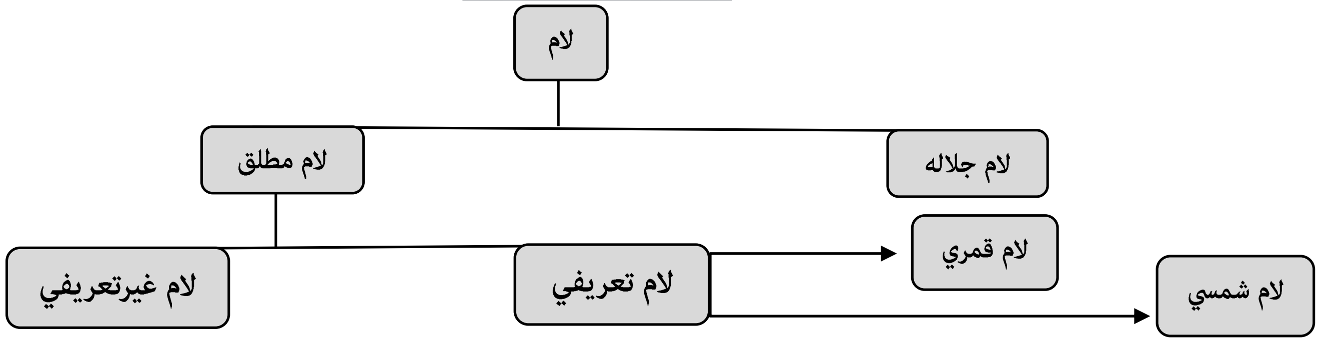

۱:- لام جلاله: عبارت دی د لفظ د الله د لام څخه .   نوموړی لام درې حالته لري:

۱:- که چيري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) يې زور (فتحه) درلود ، نو ډک لوستل کيږي ، د مثال په ډول (انَّ اللهَ).

۲:- که چيري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) يې پېښ (ضمه) درلود ، نو ډک لوستل کيږي ، د مثال په ډول (نَصْرُاللهِ).

۳:- که چيري د لام جلاله مخکي حرف (ماقبل) يې زېر(کسره) درلوده، نو تش(باريک) ويل کيږي، لکه:(باللهِ ، بِسْمِ الله).

(لام مطلق)

۲:-لام مطلق:- د لام جلاله څخه ماسېوا په قران الکريم کي چي ټوله لامونه راغلي دي ټول د لام مطلق په نامه ياديږي .

د مثال په ډول (اَلْقارِعَةُ) .

لام تعريفي: هغه لام دی چي د کلمې په سر کي راځي ، د مثال په ډول (اَلرَّحْمٰنُ ، اَلحَمْدُ)، د نوموړي لام لپاره دوه حکمونه دي.

۱:- حکم اظهار   ۲:- حکم ادغام.

احکم اظهار:- هغه وخت رامنځته کيږي ، چي د نوموړي (ال) لام وروسته حروفي قمريه راغلي وي ، چي مجموعه جمزوري رحمة الله عليه په دې قول کي جمعه کړې ده:(ابغ حجک وخف عقيمه)(الهمزة ـ الباء ـ الغين ـ الحاء ـ الجيم ـ الکاف ـ الواو ـ الخاء ـ الفاء ـ العين ـ القاف ـ الياء ـ الميم ـ الهاء) .

۲حکم ادغام:- هغه وخت رامنځته کيږي ، چي د نوموړي (ال) لام وروسته د حروفي قمريه څخه ماسېوا هغه حروف چي د شمسيه په نامه ياديږي راسي .

د شمسيه لام مثالونه			
د ادغام توري	مثالونه	د ادغام توري	مثالونه
الطاء	(الطيبت)	النون	(النشور)
الثاء	(الثمرات)	الدال	(الدهر)
الصاد	(الصلوت)	السين	(السلم)
الراء	(الرحمٰن)	الظاء	(الظآنين)
التاء	(التائبون)	الزاى	(والزيتون)
الضاد	(والضحي)	الشين	(والشمس)
الذال	(والذاكرين)	الام	(الله)

د قمريه لام مثالونه			
د اظهار توري	مثالونه	د اظهار توري	مثالونه
الهمزة	اَلاَنْعَام	الخاء	اَلْخَيْر
الباء	اَ لْبِرّ	الفاء	اَلْفِتْنَة
الغين	اَلْغَمَامُ	العين	اَلْعَامَّة
الحاء	اَلْحَمِيْمُ	القاف	اَلْقَمَر
الجيم	اَلْجَنَّةُ	الياء	اَلْيَوْم
الكاف	اَلْكَوْثَرُ	الميم	اَلْمَال
الواو	اَلْوِلْدَانُ	الهاء	اَلْهُدَى

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه:- ۱حکم اظهار ته همدا ډول اظهار قمري هم وايي ، ۲حکم ادغام ته همدا ډول ادغام شمسي ویل کیږي .

لام غیر تعریفي:- هغه نور لامونه چي په قرآن الکریم استعمالیږي ، د غیرتعریفي لامونوپه نامه یادیږي ، او همېشه هغوی ټوله باریک(تش) ویل کیږي .

(حرکت)

حرکت:- حرکت په لغات کي ښوربدلو ته وايي ، د تجوید په اصطلاح کي له زور ،زبر ، پېښ څخه عبارت دئ .

فتحه یازور :- فتحه د انفتاح شفتین څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د خولې او آواز خلاصوالی دئ .

ضمه یاپېښ :- ضمه د انضمام شفتین څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د شونډانو او آواز یو ځای والی دئ .

کسره یازبر :- کسره د انخفاض څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د خولې او آواز ټیټ والی دئ .

قاعده :زبر او پېښ همېشه باریك وي او زور که چیري پر باریك حرف باندي وو باریك ویل کیږي او که پر ډك وو ډك ویل کیږي.

(اماله)

اماله : د امالې لغوي معنٰی میل او کږېدل دي او په اصطلاح کښي د زبر لوري ته د زور راکږېدل دي همدا ډول د(یاء) لوري ته د (الف) راکږېدل دي لکه(بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا) که چیري د زبر لوري ته د زور کږېدل او د الف لوري ته د یا کږېدل زیات وي نو اماله کُبرایٰ ورته ویل کیږي او که لږ وه اماله صُغرایٰ ورته ویل کیږي .

یادونه : د امام حفص رحمة الله علیه په آند په ټوله قرآنکریم کي اماله یواځي یو ځای کیږي چي هغه پورته ذکرسوه .

(اشباع)

اشباع : اشباع و دې ته وايي چي حرکت دومره اوږد سي چي د هغه څخه بل توری پیداسي .

په دغه وخت کښي هم د اشباع څخه ځان ساتل حتمي دئ دا ځکه چي که مشدد توری په سختئ سره ونه ویل سي نو هغه تشدید به لیري سي کله چي تشدید لیري سي نو لحن جلي به راسي او لحن جلي حرام دئ په ځانګړي ډول په وقف کښي زیاته پاملرنه کول پکار دي که داسي و نسي نو مشدد حرف به مخفف سي ځکه په وقف کښي چي ساه په خلاصېدو وي د مشدد لپاره د قوت اړتیا ده ځکه که داسي ونسي نو د تساهل له امله غلطي شونې ده .

قاعده :که چیري تر فتحې وروسته الف نه وي، تر ضمې وروسته ساکن واو نه وي او تر کسرې وروسته ساکنه یاء نه وي په دغه حرکاتو کي اشباع جائزه نه ده لکه : (قُلۡ، وَٱلۡأَرۡضَ ، مَنۡ إِلَٰهٌ) همدا ډول تر ضمې څخه وروسته چي واو مشدد وي او تر کسرې وروسته چي یاء مشدده وي لکه : (ٱلسَّوِيِّ ، لُجِّيٍّ) .

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تسهيل)

تسهيل :- تسهيل و دې ته وايې چې همزة د همزې او د ماقبل د حرکت څخه پيداکېدونکی حرف تر منځ وي مثلاً زور څخه پيداکېدونکی توری الف دی او د پېښ څخه پيداکيدونکی توری واو دی او د زېر څخه پيداکيدونکی توری ياء ده لکه: (ءَاۤعۡجَمِيّٞ).

يادونه : پاته دې نه وي چې د امام حفص رحمة الله عليه په مذهب تسهيل يوازې په پورتني لفظ کې دئ بل ځای نسته .

(د راء په قاعدو کښي)

د (راء) ډکوالی :کومه راء چې په قرانکريم راځي څلور حالتونه لري چې د لاندې حالتونو څخه عبارت دي :-

لومړی حالت : چـــې راء نـــرمـــه ويـل کـيـږي او ډک ويـل يـې نـه وي روا (جائز) .

دوهم حالت : چې د راء نرم او ډک ويـل دواړه روا وي مـګـر نرمـه ويـل يې غـوره وي .

دريم حالت :راء نرمه هم ويل کيږي او ډکه هم ويل کيږي مګر ډکه ويل يې غوره وي .

څلورم حالت : چـــې راء ډکــه ويـل کـيـږي او نـــرم ويـــل يې نـه وي روا (جائز) .

(د راء لومړی حالت)

لومړی حالت : لـومړی حـالـت د راء نـرم ويل دي چې ډک ويل يې نه دي روا دغه حالت په ۸ صورتونو کي مـنـځـتـه راځـي چـې د لاندينيو ځايونو څخه عبارت دي :-

۱-کله چي راء زير ولري نرمه ويل کيږي هر ډول راء چې وي يعني که د کلمې په سر کي راغلې وي لکه :(رجال) ، کـه د کلمې پـه منځ کـي راغلې وي ، لکه : (مـريـئـا) ، که د کلمې په پای کي راغـلـې وي لکه : (ليلة القدر خير) ، زېر يې اصلي وي لکه په مخکـنـي مثال کي او که يې زېر عارضي وي لکه :- (وذکر اسم) ، ورستنئ حرف يې د استفال توری وي لکه په مخکني مثال کي او که يې وروستنی توری د استعلاء توری وي لکه : (ورضوان من الله) .

۲-هغه راء چي اماله پـرې کيږي نرمه ويـل کـيـږي الـبـتـه د حفص رحـمـة الله عليه پـه آند دغه راء يـوازې يو ځای ده چي د (بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا)څخه عبارت ده .

۳-راء چي زېر ولري او د روم له امله وقف پرې وسي نرمه ويل کيږي لکه : (والعصر) .

۴-راء چي د کلمې په منځ کي راغلې وي ، په اصلي سکون سره ساکنه وي ، مخکي يې زېر وي او وروسته يې د استعلاء توری نه وي راغـلـئ نـرمـه ويـل کـيــږي لـــکـــه : (فـرعـون) .

(د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه)

۵-راء چي د کلمې په آخر کي راغلې وي او په اصلي سکون سره ساکنه وي که يې وروسته د استعلاء توری وي او که نه وي نـرمـه ويل کيږي ، البته دغسي راء په قرآنکريم کي درې ځايه شتون لري او نور ځايونه نسته چي د لاندې ځـايـونـو څخه عـبـارت دي:-

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رب اغفرلي ، فاصبرصبرا ، ولاتصعر خدک ، ان انذر قومک) .

٦ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي يې کسره وي هر ډول راء چي وي يعني تر وقف وړاندي زور لرونکې وي لکه(لينذرَ)، که تر وقف وړاندي پيښ لرونکې وي لکه :(منتشرٌ) او که تر وقف وړاندي زېر لرونکې وي لکه:(منهمرِ).

٧ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي توری يې هم ساکن وي البته د استفال صفت لرونکې وي لکه :- (الذکر) .

٨ -راء چي د وقف له امله په عارضي سکون ساکنه وي او مخکي يې مديه او يا لينة ياء راغلې وي لکه (الحمِير)په مديه ياء کي او(ذالک خير)په لينة ياء کي .

(د راء دوهم حالت)

دوهم حالت : راء چي نرم او ډک ويل يې دواړه روا وي مگر نرم ويل يې غوره وي دغه حالت څلور نوعي لري چي د لاندينيو نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي او وروسته يې ياء د سپکوالي له امله حذف سوې وي دغسي راء يوازي په قرانکريم کي په دوو کلمو کي راځي چي د (نذر ، يسر) څخه عبارت دي .

البته د نذر لفظ په قرانکريم کي ۶ ځايه په سورة قمر کي تکرار سوی دئ بل ځای نسته او يسر يو ځای په سورة فجر کي راغلی دئ.

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي او وروسته يې ياء حذف سوې وي د غه نوعه يوازي په قرانکريم کي په يوه کلمة کي راځي چي د (اسر) څخه عبارت ده البته نوموړې کلمة داسي ده چي کله يې په سر پوري فاء موښتې وي . لکه:(فاسر باهلک بقطع من الليل ولايلتفت منکم احدا) او کله يې وړاندي ان وي لکه :(ولقد اوحينا الي موسٰی ان اسر بعبادي). فا چي يې په سر پوري موښتې وي په قرانکريم کي درې ځايه راغلې ده چي يو ځای په سورة هود کي دوهم ځای په سورة حجر کي او دريم ځای په سورة دخان کي دئ ، چي مخکي يې ان راغلی وي دوه ځايه دغه کلمة په قرآن کي راغلې ده چي يو ځای په سورة طٰه کي او دوهم ځای په سورة شعراء کي دئ .

(دريمه ، او څلورمه نوعه (قسم))

دريمه نوعه : راء چي د وقف له امله ساکنه وي، مخکنی توری يې د استعلاء صفت ولري او ساکن هم وي او د وصل په وخت کي نوموړې راء مکسوره وي لکه :- (واسلنا له عين القطر) البته دغه راء په قرانکريم کي يوازي په پورتني ځای کي راغلې ده چي په سورة سبأ کي دئ او بل ځای نسته .

څلورمه نوعه : راء چي وړغندی لرونکې وي ، مخکنی توری يې په اصلي کسره سره مکسوره وي او وروسته يې د استعلاء مکسور توری راغلی وي د غه کيفيت لرونکې ياء هم په قرانکريم کي يوځای راغلې ده چي د (فکان کل فرق کالطود العظيم) څخه عبارت ده چي په سورة شعرآء کي ده .

په پورتنيو څلورو نوعو کي نرم والی او ډک والی دواړه روا دئ مگر نرم والی يې غوره دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د راء دريم حالت)

دريم حالت:- راء چي نرم والی او ډک والی يې دواړه روا وي مګر ډک والی يې غوره وي په دغه حالت کي دوې نوعي ستـه چي د لاندي نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف لـه امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری يې ساکـن وي ، تـر د غه ساکن توري مـخکي د استـعلاء زبـر لرونـکئ توری وي او د غه راء د وصـل پـه حـالـت کي زور لرونـکې وي پـه دغـه حـالت کـي نــرم والـی او ډک والـی دواړه روا دي الـبـتــه ډک والـئ يې غـوره دئ لــکـــه : (ان تبوءا لقـومـکـما بمصر بيوتا) .

په د غه کيفيت راء په قرانکريم کي يوازي د مصر په لفظ کي راځي چي څلور ځايه په قرآنکريم کي تکرار سوی دئ لومړی ځای پـه سورة يونس کـي دوهم او دريم ځای په سورة يوسف کي دی او څلورم ځای په سورة زخرف کي دئ .

(د راء د دريم حالت دوهمه نوعه)

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری يې پېښ لـرونکی ، يـا زور لـرونکی او يـا وړغـنـدی لرونکی نه وي خو مخکي توری يې زور ولري مګر راء د وصل په حالت کي زبر لرونکې ويل کيږي په دغه ځای کي هم ډک والی او نرم والی دواړه روا دي خو ډک والی يې غـوره دی لـکـه : (البشَر) .

څلورم حالت : راء چي ډکه ويل کيږي او نرم ويل يې روا نه وي غالبًا په لاندي دوولسو ځايونو کي راځي :-

۱- راء چـي زور ولـري لـکـه : (رَبِّي) **۲**- راء چـي پـېښ ولـري لـکـه : (رُزِقُوا) .

۳- راء چي په اصلي سکون سره وړغندی لرونکې وي او مخکنئ توری يې زور ولري لکه : (مَرْيَمَ) .

۴- راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې پېښ ولري لکه : (تُرْ هِبُوْنَ) .

۵- راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې زبر ولري مګر وروسته يې د استعلاء زور لـرونـکـی تـوری وي . لـکـه :- (لَبِٱلْمِرْصَاد) .

(د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځايونه)

٦- راء چي په اصلي سکون سـره ساکنه وي او مخکنئ تـوری يې زبـر لـرونکئ وي البته مخکي تـوری يې پـه بله کلمة کـي وي لکه :- (ارتضي ، وقل رب ارحـمهما) .

٧- راء چـي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې زبر لرونکی وي مګر د مخکنی توری حرکت يې عـارضي وي او مخکنئ تـوری او راء پـه يوه کلمة کي وي لکه:- (ٱرْجِعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيكُمْ) .

٨- راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې عارضي زبر ولري البته مخکنئ توری د راء څخه په جلا کلمة کي وي لکه:- (أَمِ ٱرْتَابُوٓاْ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي او مخکنی توری یې پېښ لرونکي وي لکه :- (ویولون الدُبرْ) .

(د راء د ډګوالي وروسته ۳ ځایونه او مشدده راء)

۱۰- راء چـــي د وقـف لـه امـلـه وړغندی لـرونـکـې وي او مخکنۍ تــوری یې زور ولـري لـکـه :- (ومن كَفَرْ) .

۱۱- راء چي دوقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکنۍ توری یې هم وړغندی لرونکی وي خو تر مخکي توري د مخه توری یې پـېښ ولـري لـکـه:- (ٱلْعُسْرِ) .

۱۲- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکي توری یې هم وړغندی لرونکي وي خو تر مخکني توري د مخه تـوری یې زور ولري لكه:- (وَٱلْفَجْرِ) .

مشدده راء : مشدده راء یعني شد لرونکي راء پـه حکم کښي د یـوې راء ده ځـه ډول چـي یې حرکت وي د هغـه مـوافـقـه بـه ویل کیږي ، لکه:- (الرَّحْمَـٰن)

(د كلمې تعريف ، اقسام)

دكلمې تعريف : کلمه یو داسي لفظ دئ چي پر یوې مفر دي معنٰی باندي دلالت کوي لکه : 《 زید ، ضرب ، من 》 او داسي نور...

دكلمې اقسام : ښـکـاره خبره ده چـي عربي کلمة پـر درو برخـو وېـشل سـوې ده چـي د لاندیـنـي ډولـونو څخه عـبارت دي :-

۱- اسم **۲- فعل** **۳ - حرف (توری)**

۱- اسم: په لغت کښي علو (لوړوالی) ته وایي او په اصطلاح کښي هغه لفظ ته ویل کیږي چـي پـر معـنـٰی باندي د بل لفظ د اړتیا پرته د لالت وکړي او په زمانو پوري هم اړه و نلري لکه : (احمد ، ځای ، ښار) او داسي نور ...

(فعل ، حرف)

۲- فعل: پـه لغت کښي کړني یا کار ته وایي اوپه اصطلاح کښي له هغه لفظ څخه عبارت دئ چي پر معنٰی باندي د اړتیا پر ته دلالت وکړي مګر په یوه له درو زمانو پوري اړه ولري چي له (ماضی ، حال او استقبال) څخه عبارت دي.
لکه : (ذَهَب ، ضَرَبَ ، يَنْصُر) .

۳- حرف(توری) : په لغت کښي طرف یا څنډي ته وایي او په اصطلاح کښـي هغـه لفظ تـه وایـي چي د بل توري د یوځای کېدو پرته پر معنیٰ دلالت نسي کولای او پـه زمـانو پـوري هـم اړه نـه لـري لـکـه :- (مِنْ و الٰی) .
البته د حرف د غه تعریف د نحو علم د پوهانو له آنده دئ او د مجودینو له آنده یې هغه تعریف ؤ کوم چي د مخارجو په بـحـث کـي تـېر سـو .

(د حرف قسمونه)

دحرف قسمونه :- حروف پر دوه قسمه دي چي د لاندي قسمونو څخه عبارت دي :-

لومړی : اصلية **دوهم : فرعية .**

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلية حروف :- نوموړي حروف (۲۹) دي چي د (الف) څخه بيا تر (ي) پوري د هجاء د تورو څخه عبارت دي څکه ورته اصلية حروف ويل کيږي چي په خپل اصلي کيفيت سره ادا کيږي .

فرعية حروف : فرعية حروف د هغه تورو څخه عبارت دي چي د دوو مخرجو څخه ادا کيږي او يا د دوو حرفونو ، صفتونو تر منځ متردد وي ، څکه ورته فرعية ويل کيږي چي فرعه د زېږد په معنٰی ده دغه حروف هم په اصلي بڼه نه دي . بلکي پر يوه بله زيږدول سوي بڼه باندي ادا کيږي نوموړي حروف اته دي .

(د اسم او فعل تر منځ توپير)

د اسم او فعل تر منځ توپير:-

اسم او فعل تر خپل منځ ځيني لفظي توپيرونه لري يعني هر يو ځانته خپلي ځانګړتياوي لري چي ځيني يې په لاندي ډول دي:-

د اسم نښي : ـ

۱- د هري کلمې په اخر کښي چي زېر يا تنوين راغلی وي هغه اسم دئ لکه : (عليماً) او ﴿ بزيدِ ﴾ .

۲- هره کلمه چي په الف لام سره پيل سوې وي هغه اسم دئ . لکه : (ٱلۡحَمۡدُ) ﴿ الانعام ﴾ .

فعل دپورته ځانګړتياوو څخه يوه هم نه لري .

د فعل نښي : ـ

۱- د فعل په سر کي قد راځي لکه : ﴿ قد يعلم ﴾ **۲-** د فعل په سر کي سين راځي لکه : ﴿ سيخرج ﴾ .

۳- د فعل په سر کي سوف راځي لکه : ﴿ سوف تعلمون ﴾ **۴-** د فعل پر سر باندي جازمه توری راځي لکه : ﴿ لم يضرب ﴾ .

(شد لرونکی نون او ميم (نون مشدد ، ميم مشدد))

نون او ميم چي شد لرونکی وي کله د کلمې په منځ کي وي او کله د کلمې پر څنډه راغلئ وي لکه :-

شد لرونکي توری	د کلمې په منځ کي	د کلمې په پای کي
النون	﴿ وَيُمَنِّيهِمۡ ﴾	﴿ إِنَّ ﴾
الميم	﴿ أُمَّتُكُمۡ ﴾	﴿ ثُمَّ ﴾

په هر صورت هر چيري چي شد لرونکی ميم او نون راسي ، د کلمې په منځ کي وي ، که په پای کي وي په اسم کي وي ، که په فعل کي وي او که په حرف کي ، د غنې ځرګنوالی پکښي واجب دی يعني غنة به پرې کيږي او دوئ ته د غنې توري هم ويل کيږي.

(غـنـة)

د غنې تعريف : غنة په لغات کي زمزمې ته ويل کيږي ، په اصطلاح کي يو ښائسته ږغ دئ چي د ميم او نون په جسمونو کي نغښتی دئ ، **د غنې مخرج** : لکه مخکي چي يې بيان وسو د خيشوم څخه ادا کيږي .

د غنې ډولونه : غُنه پر دوه ډوله ده چي عبارت دي له:- **۱- زماني غنة** **۲- ذاتي غنة**

(c) ketabton.com: The Digital Library

١-زماني غنه : هغه غُنة ده چي كله وي اوكله نه وي لكه د نون ساكن غُنة يا د تنوين غُنـة چـي وروستـه يې د حلق توری وي پر يوه لاهـم غُنه نه كيږي او كـه نـور توري وي غُـنـه پـر كـيـږي لكه ﴿ اَنْتَ ، كُنْتَ ﴾ او داسي نور...

٢-ذاتي غنة : هغه غُنه ده چي تل وي لكه نون او ميم چي مشدد وي:﴿ الٓمٓ ،وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ، إِنَّ ٱلَّذِينَ ﴾ او داسي نور چـي هر وخت غُنة پر كيږي .

د خيشوم څخه د غُنې ټول توري تلفظ كيږي يعني هر وخت چي د غُنې پر تورو غُنة وسي د دوئ آواز له خيشـوم څخه راوزي .

د غنې حروف : نـون او ميـم چي مشدد وي دتشديد غُنة پرې كيږي ، ساكن نون او تنوين چي وروستـه يـې د حلق د تـوري او د تام ادغام د تورو يـعـني (لر) څخه پرته كوم بل توري راسي غُنه پر كيږي .

د غنې اندازه او د معلومولو طريقه : د غُنې اندازه يو الف ده چي دوه حـركـتـه كـيـږي البته نـون او ميم چي مشدد وي غُنة يـې تر يو نيم الف پوري هـم زيـاتـيـداى سـي چـي درې حـركـتـه كـيـږي .

او د معلومولو طريقه يې داده چي خلاصى گوتي بندي او يا بندي گوتى خلاصي كړي .

(مَـــدّ)

د تجويد د اصولو په لړ كي مدونه هـم پـه اړينو شيانو كي شمېرل كيږي څكه مد كول د رسول الله ﷺ څخه ثابت سـوى دئ له همدې امله پكار ده چي د مد ټول ډولونه و پېژندل سي ترڅو په صحيح ډول مد اداسي د مد تفصيل په لاندي ډول دى .[5]

دمد لغوي معنى :- مدپـه لـغـت كـښـي زيـاتـولـو ، كـشـولـو ، او اوږدولـو تـه وايـــي .[6]

دمداصطلاحي معنى:- كشول دي د آواز سره د ساه پر حروف لين او يا پر حروف مده بانـدي .

دمدتوري : د مد توري درې دي چي عبارت دي : [واو ، الف ، ياء] چي مجموعه يې واى كيږي .

يادونه : پورتني حروفو ته دمد توري وايي او د لين توري هم ورته وايي يعني مد د لين پر تورو هم كيږي او د مد پـر تورو هـم كيږي كه څه هم د مد او لين توري يو دي خو صرف تـوپير يې دومره دئ چي د مد تورو ته هغه وخت حروف مـد وايـي چـي خپله ساكن او د مخكني تورى حركت يې له خپله جـنسه څخه وي لكه : ﴿ نُوحِيهَآ ﴾ .

د الف جنس زور ، د واو جنس پېښ او د يا جنس زېر دئ ، او د لين تورو ته هغه وخت د لين توري ويل كيږي چي دوئ خپله سـاكـن وي او د مـخـكـني توري حركـت يې زور ولـــري .

حاصل دا چي پـورتـنـي درې تـوري څـو حالتونه لري چي د لاندي حـالـتـونو څـخه عـبـارت دي :

دمده د تورو څخه الف تل مده او لين راځي بل حالت نه پكښي جوړيږي څكه الف تل ساكن وي او مخكي تورى يې زور وي د دغه شرط په لرلو سره هم لين ورته ويل كيږي او هم مده ورته ويل كيږي ، مگر ياء او واو درې لانديني حالتونه لـري :

5: الاصل في هذالباب ماثبت قتادةﷺ انه قال سألت انسﷺ بن مالک عن قراءة النبيﷺ ؟ فقال : كان يمد مدا . اخرجه البخاري في كتاب فضائل القرآن - باب مد القراءة . انظر : فتح الباري بشرح صحيح البخاري ج : ٩ ص : ٩٠ حديث : ٥٠٤٥ . وبلفظ اخر : اخرجه النسائي ج : ٢ ص : ١٧٩ .

6 : كما في قوله تعالي :﴿ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ ﴾ اي يزدكم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-واو او یاء که خپله ورغندي لرونکي وه د مخکني تورو حرکت یې له خپله جنس څخه وو مده توري ورته ویل کیږي.

۲- واو او یاء که خپله وړغندي لرونکي وه او د مخکني تورو حرکت یې زور وو د لین توري ورته ویل کیږي .

۳- واو او یاء که وړغندي لـرونـکـي نـه وه بـلـکـي حـرکـت لـرونکـي وه حـروف عـلـت ورتـه ویـل کیږي .

دنوم اېښودلو لامل : مده تورو ته ځکه مده توري وايي چي پر دې تورو باندي آواز کشیږي او مد هم کشېدو ته ویل کیږي او لین په دې وجه ورته ویل کیږي چي لین د نرمۍ په معنٰی دئ او دغه حروف هم د لین صفت لرونکي دي یعني په ډېره اسانۍ سره اداکیږي.

د مدد تورو دټاکلو لامل :د مد لپاره ځـکـه واو الـف او یا ء و ټـاکل سوه چـي د هـجـاء پـه تـورو کـښـي بل توری نسته چـي د حرکاتـو څخه جوړسـوی وي ، الف د دوو زورو څـخـه ، واو د دوو پـېښوو څـخـه ، او یـا د دوو زېـرو څخه جوړه سوې ده.

مدیت د دې درو تورو په ذات کښي پروت دئ ځکه چي آواز پرې کشیږي .

(د مـد ډولونه)

مد پر دوه ډوله دی چي د لاندینیو ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- مداصلي : هغه مد ته وايي چي د مد د توري څخه وروسته د مد سبب سکون [وړغندی] یا همزة شتون ونه لري لکه :-

﴿ قِيلَ، قَالُوٓاْ، قَالَ ﴾ و مد اصلي تـه مـد طبعي هم وايي ځکه چي د جوړ او روغ طبیعت څښتن دغه مد تر خپلي اندازې نه کموي اونه یې زیاتوي د مد اندازه یې یو الف ده چـي دوه حرکته کیږي او تر خپل اندازې یعني یو الف کم ویل شرعاً حرام دي ، همدارنګه اصلي مد دوه نومونه نور هم لري لکه:- ۱:- مد طبعي ، ۲:- مـد ذاتي .

ځکه مد اصلي ورته ویل کیږي چي اصل ذات ته ویل کیږي که چیري یو الف اندازه مدونه سي نو د حرف ذات به له منځه لاړسي لکه قَلَ ، په اصل کي قَـالَ .

(د اصلي مد ډولونه)

اصلي مد پر درې ډوله دی :-

۱- لومړی ډول هغه مد دئ چي د وصل او وقف په دواړو حالتونو کي پاته وي لکه : ﴿ مَـٰلِكِ﴾ البته نوموړي مد کله د لفظ په سر کي راځي لکه مخکنۍ مثال او کله په پای کي راځي لکه : ﴿ وَضُحَىٰهَا ﴾ .

۲- دوهـم ډول هغه مـد دئ چـي د وقف پـه حـالت کـي وي او د وصـل پـه حالت کـي نـه وي لــکــه : ﴿ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ .

۳- دریم ډول هغه مد دئ چي د وصل په حالت کي وي او د وقـف پـه حـالت کـي نـه وي لکه : ﴿ إِنَّهُۥ هُوَ ﴾ او ﴿ بِهِۦ بَصِيرًا ﴾.

یادونه : په اصلي مد کي دریم ډول مد د تجوید د علماؤ له آنده د مد صلې په نامه هم یادیږي .

(مـد صله)

مد صله هم په خپل ځان کي ډولونه لري چي تفصیل یې په لاندي ډول دی :-

لومړی باید هغه حرف وپېژندل سي چي نوموړی مد پرې کیږي د غه حرف چي مد صله پر کیږي د هاء کنایة په نـامه یادیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هاء ځانته ډولونه لري د لته هغه هاء مراد نه ده چي د کلمې د اصل څخه وي او نه هغه هاء مراد ده چي د مونث مفرد لپاره ضمير وي بلکي د لته هغه هاء مراد ده چي د مذکر غائب لپاره ضمير وي په حقيقت کي هاء کناية څو حالتونه لري چي د لاندي حالتونو څخه عبارت دي :-

دکناية هاء حالتونه:کناية هاءڅلور حالتونه لري چي هر حالت يې ځانته بېل کيفيت او بېل حکم لري چي تفصيل يې په لاندي ډول دئ:-

لومړی حالت : دا چي هاء په داسي ځای کي شتون لري چي مخکنئ او وروستنئ توري يې حرکت لرونکي وي .

لکه: ﴿بِهِۦ بَصِيرًا﴾ او ﴿إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًا﴾.

حکم يې : هاء کناية چي په دغه حالت کي شتون و لري حکم يې دا دئ چي د دوو حرکتونو په اندازه وقف پر وسي يعني که دغه هاء پيښ درلودئ د واو په اندازه دي کش سي او که يې زېر درلودی د ياء په اندازه دي کش سي ، په دې شرط چي وروسته يې همزة نه وي راغلې که يې وروسته همزة راغلې وه حکم به يې وروسته راسي دا صله د منفصل مد له ډلي څخه ده البته د دغه حالت څخه درې ځايونه استثناء دي چي په لاندي ډول دي :-

لومړی ځای : لومړی ځای د الله ﷻ په دې قول کي د ﴿ارجه﴾ لفظ دئ : ﴿ قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ ﴾ چي په سورة اعراف کي دئ او بل د الله ﷻ په دې قول کي چي په سورة شعرآء کي دئ : ﴿ قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ ﴾ په دغه دواړو ځايونو کي هاء وړغندی لرونکې ويل کيږي مد نه پرې کيږي .

دوهم ځای : دوهم ځای د ﴿ القه ﴾ لفظ دئ چي مد نه پر کيږي بلکي وړغندی لرونکې ويل کيږي د الله ﷻ په دې قول کي : ﴿ فَأَلۡقِهۡ إِلَيۡهِمۡ ﴾ په سورة نمل کي .

دريم ځای : دريم ځای د [يرضه] لفظ دئ دالله ﷻ په دې قول کي :- ﴿ وَإِن تَشۡكُرُواْ يَرۡضَهُ لَكُمۡۗ ﴾ .

(د هاء کناية دوهم ، دريم ، او څلورم حالت)

دوهم حالت: دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکي او وروسته دواړه توري يې وړغندي لرونکي وي لکه:-

﴿ شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ ﴾ په سورة بقرة ۱۸۵ شمېره آية کي .

حکم يې : د نوموړي هاء حکم دادئ چي د ټولو علماؤ په آند مدصله نه پر کيږي .

دريم حالت : دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکنئ توری يې حرکت لرونکی وي او وروسته توری يې وړغندی لرونکی وي لکه : ﴿ تَبَٰرَكَ ٱلَّذِي بِيَدِهِ ٱلۡمُلۡكُ ﴾ په سورة ملک کښي .

حکم يې :د نوموړي هاءحکم هم د دوهم حالت په څېر دی يعني صلة نه پر کيږي ځکه د غير قانوني ساکينينو يوځای والی منځته راځي چي تفصيل به يې وروسته راسي .

څلورم حالت : داچي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکنئ توری وړغندئ لرونکی وي او وروسته توری

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې حرکت لرونکی وي لکه :- ﴿ ذَٰلِكَ ٱلۡكِتَٰبُ لَا رَيۡبَۛ فِيهِۛ هُدٗى لِّلۡمُتَّقِينَ ﴾ په سورة البقرة کې .

حکم يې : د نوموړي هاء حکم دا دئ چي د حفص رحمة الله عليه په آند صلة نه پرې کيږي او پاته علماء صلة پرې کوي مګر حفص رحمة الله عليه په دغه ډول ځايونو کي پر يوه ځای باندي صلة کوي چي د لاندي ځای څخه عبارت ده :-

﴿ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴾ په سورة فرقان ٦٩ شمېره آية کي ، حفص رحمة الله عليه په دغه ځای کي د صلې کولو لامل دا بولي چي په دې ځای کي د ګمراه بيان دئ صله کول ورسره ښايي چي ښه بدي يې څرګنده سي .

(د صلة مد ډولونه)

صلة دوه ډوله ده چي عبارت ده : **١- قصيره صلة [کوچنی صلة]** **٢- طويلة صلة [اوږده صلة]** .

١- قصيره صلة : کله چي د[هاء]څخه مخکي او وروسته متحرك توری وي مګر وروسته يې قطعي همزة نه وي لکه : ﴿ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ ، مَا نَفۡقَهُ كَثِيرٗا ﴾ قصيره صله پرې کيږي ، د مد اندازه يې يو الف ده .

٢- طويلة صلة: هغه مد ته ويل کيږي چي تر هاء ضميريه وروسته قطعي همزة راغلې وي لکه : ﴿ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ، قَوۡمُهُۥٓ أَنِ ٱضۡرِب ﴾ د مد اندازه يې دوه نيم الفه ده ، دا چي قطعي همزة کومه همزة ده ؟ وروسته به يې د ډولونو سره په تفصيل بيان راسي ، د مد دوهم ډول عبارت دی د مد فرعي څخه :-چي انشاالله په راتلونکي عنوان کي به راسي....

(فرعي مد)

فرعي مد هغه مد ته وايي چي تر اصلي مد زيات مد پرې وسي د هغه سبب له امله چي وروسته يې شتون لري چي د همزة او سکون څخه عبارت دي لکه : ﴿ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ، جَآءَ ﴾ ، د مد فرعي اندازه درې يا درې نيم الفه ده .

د مد د سببونو ويش : د مد سببونه پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

لومړی ډول : لفظي سببونه دي چي د همزة او سکون څخه عبارت دي او ځکه همزة او سکون د مد سببونه ټاکل سوي دي چي د مده د توري څخه وروسته چي همزة راسی همزة سخت او قوي توری دئ او د مد توري کمزوري توري دي نو د همزې د له منځه تللو وېره وه ځکه نو مد پرې کوو تر څو همزة په سمه توګه ادا سي او په آواز کښي قوت راسي ، سکون ځکه د مد سبب دئ چي د دوو ساکنو تورو يو ځايوالی راځي او د دوو ساکنو تورو يو ځای والی د لوستلو پر مهال پر ژبه باندي د روند دئ نو ځکه مد پر کوو چي د غه مد بېلوونکی دی .

دوهم ډول : معنوي سبب دی لکه چي د تعظيم او درنښت لپاره تر اصلي مد زياتوالی رامنځته سي لکه : ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ چي د دغه منفصل مد قصر وسي که څه هم دغه کړنه د شاطبيې په حواله حفص رحمة الله عليه روا نه بولي مګر د طيبة النشر په حواله جائز ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د فرعي مد اقسام)

د مدفرعي اقسام ډېر دي دلته يې بحث په ۹ قسمو کيږي :-

۱:- مدمتصل : هغه مد ته ويل کيږي چي حروف مده راغلي وي ساکن وي او ماقبل يې له خپله جنسه وي او همزة يې د عين د سرپه شان وي ، د مثال په ډول :- ﴿ جَآءَ ، شَآءَ ، سِيٓءَ ﴾ ، ځکه متصل ورته ويل کيږي چي همزة او حرف مد دواړه په يوه کلمه کي دي .

د متصل مد حکم : لکه مخکي چي مو وويل متصل مد کول واجب دی يعني پر ېښودونکی يې مسؤل دئ ځکه چي متصل مد د ټولو علماوو په اتفاق واجب دئ او امام جزري رحمة الله عليه فرمايلي دي چي د متصل مد قصر ما په هيڅ ځای کي نه دئ موندلی ، نو مد واجب هم ورته ويل کيږي .

۲:- مدمنفصل : هغه مد ته ويل کيږي چي تر حروف مده وروسته همزة د الف يا د لکړي په شکل وي ، ځکه منفصل ورته ويل کيږي چي همزة اوحرف مد په جلاجلا کلمو کي نغښتي دي، لکه[بِمَآ أُنزِلَ ، فِيٓ أَنفُسِكُمۡ]، نوموړي ته مد جائز هم ويل کيږي.

د متصل او منفصل مدونو توپير :-

۱- د پيوست مد د مد علامه پنډه ﴿ ﴾ او د ناپيوست مد علامه نری ﴿ ٓ ﴾ وي .

۲- د پيوست مد همزة يعني د مد سبب د عين د سر په شان [ء] وي او د نا پيوست مد همزة يعني د مد سبب د الف په شان ﴿ أ ﴾ وي ، لکه : ﴿ شَآءَ ، جَآءَ ، قُولُوٓاْ ءَامَنَّا ﴾ .

۳- په پيوست مد کښي حرف مد او سبب د مد دواړه په يوه کلمه کښي وي لکه : ﴿ جَآءَ ، سُوٓءَ ، سِيٓءَ ﴾ او په نا پيوست مد کښي حرف مد په يوه کلمه کښي وي او د مد سبب يې په بله کلمه کښي وي لکه :﴿ فِيٓ أَنفُسِكُمۡ ، وَمَآ أُنزِلَ ﴾ .

۳:-مد لازمي کلمي مخفف : هر کله چي تر حروف مده وروسته ساکن حرف راسي په دې شرط چي د دغه ساکن حرف سکون اصلي وي عاريضي نه وي ، لکه:- [ءَآلۡـَٰٔنَ] ، نوموړی مد په ټول قران الکريم دا غه يو ځای دی ، مخفف (سپک) .

۴:- مد لازمي کلمي مثقل : هر کله چي تر حروف مده ورسته مشدد حرف په داغه کلمه کي راسي، لکه:- [وَلَا ٱلضَّآلِّينَ، دَآبَّةٞ] او داسي نور.... مثقل (دروند) .

(حروفِ مقطعات)

حروفِ مقطعات:- حروفِ مقطعات ۱۴حروف دي ، چي عبارت دي:-

له (الف ، الميم ، النون ، القاف ، الکاف ، الطاء ، اللام ، العين ، الحاء ، الراء ، الصاد ، الهاء ، الياء ، السين) .

چي مجموعه يې په داسي ډول ده (مَنْ قَطْعَکَ صِلْهُ سُحَيْرًا) .

د نوموړي حروفو نه معنٰی او نه هم تلفظ په نورو حروفو کي دا خيلېدای سي ، ځکه ورته مقطعات ويل کيږي چي دنورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حروفو ځخه جلا دي ، حروفِ مقطعات پر دوو برخووېشل شوي دي:-

۱:- هغه حروف چي په تلفظ کي دوه دوه حروف راځي لکه:- طا ، يا ، را ....

۲:- هغه حروف چي په تلفظ کي درې درې حروف راځي لکه:- سين ، صاد ، عين ....

۵:-مدلازم حرفي مثقل: هرکله چي تر حروف مده وروسته د حروف مقطعاتو څخه هغه حروف راسي چي په تلفظ کي درې درې دي او مشدد وي د لته نو پر دغه حرف مد لازم حرفي مثقل کيږي ، لکه:- (الٓمٓ)...

۶:- مدلازم حرفي مخفف :هر کله چي تر حروفِ مده وروسته د حروفِ مقطعاتو څخه هغه حروف راسي چي په تلفظ کي دوه دوه حروف څني جوړيږي، ساکن وه مشدد نه وه دلته نو مد لازم حرفي مخفف کيږي، لکه:- د سورت يوسف په سر کي (الرا).

۷:- مدلازمي: و هغه مد ته ويل کيږي چي د مده يا د لين د توري څخه وروسته لازمي سکون راغلئ وي .

لکه :- ﴿ نٓ وَٱلۡقَلَمِ، الٓمٓ ، ﴾ .

۸:- عارضى مد : عارضي مد و هغه مد ته ويل کيږي چي د مد سبب يې عارضي وي يعني د مد د توري څخه وروسته سکون عارضي وي يعني د وقف له کبله منځ ته راغلی وي لکه : ﴿ نَسۡتَعِينُ ،خَٰطِـِٔينَ ، مُسۡتَهۡزِءُونَ، ٱلرَّحِيمِ﴾ د وقف په حال کي .

د عارضي مد اندازه : د مد په اندازه کي يې درې طريقي سته :-

لومړی طريقه :- داچي طول پکښي وسي يعني درې الفه مد پر وسي چي شپږ حرکته کيږي.

دوهمه طريقه :- داچي توسط پکښي وسي يعني څلور حرکته مد پر وسي .

دريمه طريقه :- داچي قصر پکښي وسي يعني دوه حرکته مد پرې وسي البته دغه عارضي مد يوازي د وقف يعني د درېدو په وخت کښي راځي .

د مد عارض وجوهات څلور حالات سورة الفاتحه :-

فصل کل					
کلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مکسوره	ميم مکسوره	نون مفتوح	ميم مکسوره	نون مکسوره
ضربي وجوهات	×۴	×۱۶=۴	×۴۸=۴	×۱۹۲=۳	×۷۶۸ =۴
کلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۵۳۷۶=۷	×۱۶۱۲۸=۳	۴۸۳۸۴=۳		

ستاسو ورور احمدياسير د دعاء په اميد دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وصل كل

كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات			×۳	×۱۲=۴	×۴۸ =۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۳۳۶=۷	×۱۰۰۸=۳	۳۰۲۴=۳		

فصل اول وصل ثاني

كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات	×۴		×۱۲=۳	×۴۸=۴	×۱۹۲ =۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۱۳۴۴=۷	×۴۰۳۲=۳	۱۲۰۹۶=۳		

وصل اول فصل ثاني

كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات		×۴	×۱۲=۳	×۴۸=۴	×۱۹۲=۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۱۳۴۴=۷	×۴۰۳۲=۳	۱۲۰۹۶=۳		

۹:- مدبدل :هغه مد ته ويل كيږي چي همزة يې پر حرف مد مخكي وي او دوه حركته مد پر كيږى لكه : ﴿ أُوتُواْ ، ءَادَمَ ، ءَازَرَ ﴾ .

دمدبدل دنوم اېښودلو لامل : مد بدل ته له دې امله مد بدل ويل كيږي چي په زياتو ځاينو كي حرف مد د همزة ځخه بدل راغلى وي د اكثريت په اعتبار سره مد بدل ورته ويل كيږي كه څه هم په ځينو ځاينو كي حرف د همزة ځخه بدل نه وي راغلى لكه :﴿ قُرۡءَانَ ﴾ په سورة اسراء ۷۸ شمېره آية كي او لكه : ﴿ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴾ د سورة بقرة په ۴۰ شمېره آية كي .[7]

(وروستني مدونه (د مد لقبونه))

۱:-تمكين:- و هغه مد ته وايي چي په يوه ځاى كښي دوې ياء ګاني وي لومړى يې متحركه مشدده او دوهمه يې ساكنه وي .

لكه: ﴿ عِلِّيِّينَ ، وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ ﴾ او د مد اندازه يې دوه حركته ده ، د تمكين مد ته ځكه د تمكين مد ويل كيږي چي تمكين د قدرت په معنى دئ او مشدد والي د ﴿ ياء ﴾ و ياء ته دا قدرت وركوي چي مد پرې وسي .

۲:- عوض: و هغه مد ته ويل كيږي چي پر تنوين د نصب يعني دوو زورو باندي وقف وسي نوموړى تنوين په الف سره بدليږي او

7 : نهاية القول المفيد في علم التجويد ، غاية المريد في علم التجويد ص : ۹۹ ، غيث النفع في القراءات السبع .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه حرکته مد پرې کيږي لکه : ﴿ مَوۡئِلاً ، هُدًى ، قَرِيبًا ﴾ چي دغه کلمې د وقف په حال کي ﴿ مَوۡئِلا ، هُدًا ، قَرِيبا ﴾ ويل کيږي.

يوا ځي چي پر تاء تانيث يعني گردی تاء ﴿ ة ﴾ باندي چي دوه زوره راسي هغه دوه زوره په الف سره نه بدليږي بلکي د غه تاء تانيث پـه ﴿ هـ ﴾ سره بدليږي ، لکه : ﴿ بَقَرَةً ﴾ چي د وقف په وخت کښي ﴿ بَقَرَهْ ﴾ ويـل کـيږي .

۳:- دتعظيم مد : چي د درنښت لپاره وي لکه : ﴿ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ ﴾ ، همدا ډول دې مد ته د مبالغې مد هم وايي البته د غـه مـد د هغه چا پر مذهب باندي دی چي د منفصل مد قصر کوي ، النشر چي کومه حواله رانقل کړې ده په هغه کي د امام حفص رحمة الله عليه پر مذهب دغه مد نسته مگر الطيبة چي د امام حفص رحمة الله عليه مذهب رانقل کړې هغه ښيي چي دده پر مذهب نوموړی مد سته .

۴:- مدفرق:- وهغه ته ويل کيږي چي د استفهام او د خبر د توپيرولو په موخه منځته راغلی وي لکه : ﴿ قُلۡ ءَآلذَّكَرَيۡنِ ﴾ الانعام ۱۴۳ آيـة او داسـي نـور.... [8]

۵:- صلة:- دصلة په اړه تفصيلي بيان مخکي تېر سو .

(وقـــف)

وقف يو ثابت سوئ قانون دی .

۱:- په آيت ،سره دليل (وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلاَ) د دې تفسيرحضرت علي (رض) په ، مُعْرِفَةِ التَّجْوِيْدِ اَوْ مُعْرِفَةِ الْوَقُوْفِ ، سره وکړی يعني پېژندل د تجويد دي او پېژندل د وقفو دي دا دی وقف پکښي ذکر سو.

۲:- حديث شريف سره دليل حضرت عبدالله بن عمر ﷺ وايي چي پر پېغمبر ﷺ باندي کله قرآن شريف نازل سو ده مبارک بـه موږ ته وويلی او بيا به موږ پوښتنه ور ځخه وکړه چي موږ پر کومو ځايو باندي وقف وکړو ده مبارک به هغه ځايونه را ښوول .

دوقف لغوي معنی : وقف پـه لـغـت کـښـي بـنـدوالي ، درېـدل ، تـه وايـي .

دوقف اصطلاحي معنی : وقف په اصطلاح کښي د کلمې وروستی توری ساکنول دي چي د ساه او ږغ پـرېـوالـی ورسره کـيـږي .

د وقف او وصل ترمنځ حالت ته سکته وايي يعني د وقف په وخت کي ساه او ږغ دواړه پـرې کـيـږي او نـوې سـاه اخستل کيږي مگر د وصل په وخت کي ساه او ږغ نـه پـرې کـيـږي او نـه سـاه تـازه کـيـږی .

دوقف حکم : د قـرانـکريـم پـر الـفـاظـو وقـف کـول جـائـز دي الـبـتـه چـي مـانـع شـتـون ونـه لـري يـعـنـي پـر داسـي ځـای وقـف کـول نـه وي چــي مـعـنـٰی تــه تــاوان پـکـښـي رسـيـږي .

(دوقف ډولونه)

وقف پر څلور ډوله دئ چي د لاندي ډولونو ځخه عبارت دي :-

۱ - اختباري وقف ، ۲ - اضطراري وقف ، ۳ - انتظاري وقف ، ۴ - اختياري وقف .

8 : من كتاب الاضاءة ص : ۲۴ بتصرف . النشر ج : ۱ ص : ۴۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

داختباري وقف تعریف: اختباري وقف د هغه وقف څخه عبارت دئ چي قاري پر داسي ځای باندي وقف وکړي چي اصلاً د وقف ځای نه وي بلکي د نوموړي وقف څخه يې موخه دا وي چي وقف د تعلیم لپاره وکړي او یا دغه ځای د اختبار لپاره وي البته دغه وقف په اثبات د حرف وکړي .

لکه :- ﴿ ایدي ﴾ لفظ په ﴿ واذکر عبدنا ابراهیم و اسحق و یعقوب اولي الایدي ﴾ چي وقف په اثبات سره سوی دئ یعني وروستی یاء حذف سوې نه ده بلکي ثابته پاته سوې ده .

او یا وقف په حذف سره سوي وي لکه :-﴿ واذکر عبدنا داود اذ الاید﴾ چي دلته هم د اید پر لفظ باندي وقف سوی دئ البته یاء حذف سوې ده ، و نوموړي وقف ته له دې امله اختباري وقف ویل سوی دئ چي قاري د دې وقف په متې اورېدونکي ته دجواب اخبار (خبر) ورکوي .

داضطراري وقف تعریف :و هغه وقف ته ویل کیږي چي لوستونکئ دساه تنګۍ یا د نورو ستونزو له امله وقف ته ضرورت پیداکړي په دې صورت کې لوستونکي ته وقف کول جائز دي مګر هڅه دي وکړي چي پر هغه کلمه باندي وقف وکړي چي د معنٰی فساد پکښې منځته رانسي او د وقف څخه وروسته دي له یوې مخکنی مناسبي کلمې څخه پیل وکړی لکه د ضرورت په وخت کې وقف د ﴿ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ پرکلمه باندي د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ په مبارك آیت کې لوستونکي ته پکارده چي د اضطرار د لري کېدو وروسته نوموړی مبارك آیت له سر څخه شروع کړي .

یعني د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ ﴾ څخه باید شروع وکړل سي .

و نوموړي وقف ته ځکه اضطراري وقف ویل سوی دئ چي اضطرار اړتیا ته وایي دلته هم قاري وقف کولو ته اړ سوی دئ .

دانتظاري وقف تعریف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي پر داسي کلمة باندي وقف وکړل سي چي د قاریانو ترمنځ يې په تلفظ کي اختلاف وي د دې لپاره وقف وکړي تر څو دا په ډاګه سي چي قاري د کوم قراءة تقلید کوي .
انتظاري له دې امله ورته ویل سوی دئ چي استاذ شاګرد ته انتظار کوي چي کوم ډول قراءة وایي .

داختیاري وقف تعریف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي لوستونکی په خپله خوښه پر یو ځای باندي وقف وکړي پرته له دې چي د سوال جواب ووایي او یا وقف کولو ته اړ سي .
ځکه ورته اختیاري وقف ویل کیږي چي لوستونکی نوموړی وقف په خپل اختیار باندي کوي .

(داختیاري وقف ډولونه)

پاته دي نه وي چي نوموړي وقف پر ۵ ډولونو باندي وېشل سوی دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- تام وقف ، ۲- حسن وقف ، ۳- کافي وقف ، ۴- قبیح وقف ، ۵- صحیح .

۱- تام وقف : هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام لفظاً او معناً د دغه وقف په پای سره پوره کیږي او د ما بعد سره تعلق ونه لري .

لکه :- ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ﴾ .

۲- حسن وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د معنٰی له پلوه پوره وي مګر د لفظ په لحاظ د ما بعد سره تړاو ولري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر هغه باندي وقف کول ښه دي مگر احسن ﴿ ډېرښه ﴾ وصل له ما بعد سره دئ لکه ﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ﴾ چـي وقف د لله په کلمه باندي حسن ﴿ ښه ﴾ دئ مگر وصل د ﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴾ سره احسن ﴿ ډېرښه ﴾ دئ .

۳-کافی وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د لفظ له پلوه پوره وي مگر د معنی په لحاظ د ما بعد سره اړه ولري چي وقف پر هغه کافي او ښه دئ لکه په ﴿ مِن قَبۡلِكَ وَبِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ﴾ په دې ځای کښي وقف کافي او ښه دئ .

۴-قبیح وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د معنی او لفظ له پلوه د ما بعد سره ټینگه او کلکه اړه ولري او د وقف له کبله د دې مبارك آیت په معنی کښي فاحش ﴿ بد ﴾ بدلون منځته راځي لکه په ﴿ وماخلقت الانس والجن الالیعبدون ﴾ کي چي په دې مبارك آیت کي د و ﴿ وَالْاَنْس ﴾ پر کلمه باندي وقف وسي دا وقف قبیح دئ .

۵-صحیح وقف : چي پر رموز باندي وقف وسي لکه:- (ط ، ج ، ص) او داسي نور...

(دوقف په حالتونو کي بدلون)

د وقف په حالتونو کي بدلون پر څلور ډوله دئ چي د لاندي ځایونو څخه عبارت دي :

۱-وقف په اسکان سره: وقف په اسکان سره د کلمې د وروستي توري د ساکنولو څخه عبارت دئ البته چي حرکت ولري لکه:- (ك) په﴿ فسبح بحمدربك ﴾کي چي ﴿ ك ﴾ زور لري په حالت د وقف کي﴿ فسبح بحمد ربكْ ﴾ویل کیږي یعني په ورغندي سره ویل کیږي.

۲-وقف په ابدال سره : د حرف په بل حرف سره د بدلولو څخه عبارت دئ لکه د تانیث تاء بدلول په ها باندي لکه : ﴿صَلواة ﴾ چي د وقف په حالت کي حالت کي صلواهْ تلفظ کیږي ، او یاد دوو زورو بدلول دي په الف سره لکه : ﴿ رَحِيمًا ، شُكُورًا ﴾ چي د وقف په حالت کي ﴿ رَحِيْمَا او شَكُوْ رَا ﴾ ویل کیږي .

۳-وقف له اشمام سره: اشمام د تجوید په علم کي عبارت دئ د توری له ساکنولو څخه د وقف په حالت کي سره د شونډو د اشارې د پېښ ولوري ته وي لکه په آخرني ﴿ ن ﴾ د ﴿ نَسۡتَعِينُ ﴾ کي چي د وقف په وخت کي شونډي پرې راټولیږي او د ضمې لوري ته بې له ږغه څخه اشاره کیږي .

۴-روم : د حرکت د دریمې برخي له تلفظ کولو څخه عبارت دئ ، یعني دا چي د وقف په وخت کي د حرکت دوه ثلثه(دریمې)ساقط کړي او یو ثلث (دریمه) تلفظ کړي .

یادونه : اصل په وقفونو کښي اسکان دئ پاته دي نه وي چي روم او اشمام په اصلي حرکت کښي تر سره کیږي نه په عارضي حرکاتو کښي او همدا ډول پر گردی تا باندي هم روم او اشمام نه کیږي یعني پر عارضی حرکاتو او گردی تاء باندي اشمام او روم نا جائز دئ بله خبره داده چي روم په ضمه او کسره دواړو کي تر سره کیږي او اشمام یوازي په ضمه کي اجراء کیږي .

(دوقف علامې)

د وقف ځایونو ته پاملرنه د تجوید د علم له مهمو برخو څخه شمېرل کیږي د وقف علامې په لاندي ډول دي :-

۱-م : د لازم وقف علامه ده د وقف نه کولو په صورت کښي په معنی کي نیمگړتیا یا تاوان پیداکیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ط : د مطلق وقف علامه ده یعني وقف کول احسن دئ یعني ډیره ښه دئ له دې ځایه څخه باید تیر نسو .

۳-ج : د جائز [کافي] وقف علامه ده په دې ځای کې وقف او وصل دواړه روادي مګر وقف ښه دئ .

۴-ز : د مجوزو قف علامه ده چې وقف او وصل یې دواړه جائز دي مګرپه وصل سره ویل یې ښه دي .

۵-ص: د مرخص وقف علامه ده په ځینو ځایونو کې چې آیات شریف اوږد وي او نفس [ساه] د لوستلو د دوام توان ونه لري- کولای سي چې په دې کلمة باندي وقف وکړي بې له دې څخه چې لوستل سوې کلمة بیا تکرار سي .

۶-لا : د قبیح وقف علامه ده ځکه په دې ځای باندي په وقف کولو سره معنٰی توپیر کوي نو پکارده چې وقف ونه سي، که چیري د نفس دنه رسېدوله امله وقف وسو نو لازمه ده چې وقف سوې کلمه له سره شروع کړي مګر د آیات په آخر کې داحکم نه دئ.

۷-ک : د کذالك په معنٰی دئ یعني د مخکي آیات د حکم په شان دئ .

۸-ق : د اعلامه چې د ځینو علماوو په آند دلته وقف کول جائز دي خو وقف نه کول ښه دي .

۹-قِلا : یعني وقفه مه کوئ .

۱۰-قِف : یعني وقف وکړه .

۱۱-صلي : یعني وصل وکړه وصل تر وقف غوره دئ .

۱۲-وقفه: د اوږدې سکتې علامه ده او د قرأت د علم په اصطلاح کې سکته او وقفه سره قریب المعنٰی ﴿ په معنٰی کې نژدې دي ﴾ مګر په اصطلاح کې سکته وصل ته او وقفه وقف ته نژدې ده .

۱۳-س : د سکتې علامه ده چې ږغ یې د ساه څخه پریکوي .

۱۴-﴿۝﴾: دائره د مطلق آیات علامه ده که چیري فقط دا علامه وي وقف دي وکړل سي او که چیري پر سر یې ﴿ لا ﴾ وي بیا یې وصل هم جائز دئ .

۱۵- ۵ : د نومورې علامې حکم د دائرې د علامې د حکم په څېر دئ .

۱٦-صل : یعني وصل وکړه .

۱۷- ۛ :- د معانقه وقف علامه ده چې په حاشیه کې ﴿ مع ، یا معًا ﴾ لیکل سوی وي .

معانقه :- په لغت کې دغاړې کیدلو او یو د بل سره غیږ په غیږ کیدلو ته وایي .

مګر په تجوید کې کله چې دوه وقفونه څنګ پرڅنګ راغلي وي هغه ته معانقه وقف ویل کیږي .

د معانقې حکم:- حکم یې دادئ چې که چیري په اوله کلمه کې وقف وکړو دوهمه کلمة باید په وصل سره ولوستل سي .

د مثال په ډول ﴿ لَا رَيۡبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلۡمُتَّقِينَ ﴾ په هر ځای چې تلاوت کونکئ و دریږي پر هغه بل ځاي به نه دریږي او نه به پر دواړو ځایونو وقف کوي او نه به پر دواړو ځایو باندي وصل کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د معانقې شمېر په قرانکريم کي)

دا چي معانقه به په قرآنكريم کي څو ځايه راغلې وي علماء يې په اړه په يوه خوله نه دي بلکي د متقدمينو په آند معانقه په قرآنكريم کي شپاړس ځايه راغلې ده چي وروسته به يې ځايونه په ګوته سي او د متاخرينو علماؤ له آنده د دغه شپاړسو ځايونو تر څنګ اتلس ځايه نوره هم راغلې ده .

په لاندي جدولونو کي په لومړی جدول کي هغه شپاړس ځايونه مطالعه کړئ چي د متاخرينو او متقدمينو علماؤ پرې اتفاق دئ او په دوهم جدول کي هغه اتلس ځايونه مطالعه کړئ چي يوازي د متاخرينو علماؤ له آنده معانقه سته او د متقدمينو له آنده پر نوموړو ځايونو باندي معانقه نسته البته دغه جدولونه په خپل وارسره کتلای سئ:-

هغه ځايونه چي د متقدمينو او متاخرينو علماؤ پرې اتفاق دئ			
شمېره	سورة	ركوع	آية
۱	البقرة	۲٤	۱۹۵
۲	آل عمران	۱۷	۱۷۱
۳	المائده	٦	٤۱
٤	الاعراف	۱۱	۹۱
۵	التوبة	۱۳	۱۰۱
٦	ابراهيم	۲	۹
۷	الفرقان	۳	۳۲
۸	الفرقان	۵	۵۵
۹	الشعرآء	۱۱	۲۰۸
۱۰	الاحزاب	۲	۱۳
۱۱	الزخرف	۱	۲
۱۲	الدخان	۱	۲
۱۳	محمد	۱	٤
۱٤	الطلاق	۲	۱۰
۱۵	القلم	۲	٤۰
۱٦	المدثر	۲	۳٦

هغه ځايونه چي يوازي د متاخرينو له آنده معانقه پرې کيږي			
شمېره	سورة	ركوع	آيات
۱	البقرة	۱	۲
۲	البقرة	۱۱	٦٦
۳	البقرة	۸	۱۵۰
٤	آل عمران	۳	۳۱
۵	المائدة	۵	۳۱
٦	الاعراف	۲۱	۱٦۳
۷	الاعراف	۲۳	۱۷۲
۸	الاعراف	۲۳	۱۸۸
۹	هود	٤	٤٦
۱۰	الفرقان	۱	٤
۱۱	القصص	٤	۳۵
۱۲	الاحزاب	۸	٦۰
۱۳	المؤمن	۸	٦۹
۱٤	الدخان	۳	٤٤
۱۵	الفتح	٤	۲۹
۱٦	الممتحنة	۱	۳
۱۷	الانشقاق	۱	۱٤
۱۸	القدر	۱	٤

۱۸: وقف النبي (ص):- د نوموړي وقف چي په احاديثو کي يې د پيغمبر (ص) څخه ثبوت راغلی دی د دې ځاي د صحابي څخه چي موږ په مسجد نبوی کي ناست وو چي پيغمبر (ص) تلاوت کوی چي د لته يې وقف وکړ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مـثـال يې (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَاسْتَغْفِرْهُ) النصر آية ۳ .

۱۹: وقف جبرائيل:- دا دغه معنیٰ ورکوي چي جبرآئيل (ع) په تلاوت کولو کي ونبي کريم (ص) ته وقف کړی دی نو دا دوقف جبرآئيل په نامه يـاديـږي ، مثال يې (قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ) آل عمران اية ۹۵ کي راغلئ دی .

۲۰: وقف غفران:- دا وقف د بـخـښـنـي پـه معنیٰ دی يعني د دې آيـاتـونـو مـضـمـون او تـفـسـير د بـخـښـنـي ايـاتـونـه دي .

مثال يې (أَوَلَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ بِقٰدِرٍعَلٰى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ) يس اية ۸۱ .

۲۱: وقف منزل :- کله چي حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ۷ کاتبان د قرآن الکريم لپاره مقرره کړه نومـوړو کـاتـبـانـو قـرآن عضيم الشان پـه اووه شپې او ورځي وليکی نو هره شپه او ورځ ته يې وقف منزل ويل کيږي ، کـوم چي د قـرآن الکريم ۷ منزله بـلل کـيـږي مـثـال يې پـه (سـورة يٰـس (۳۰) آيت) کي دی .

(دوقف ګټې)

په وقف کولو کي زياتي ګټې نغښتي دي د مثال په ډول يو څو داني يې په لاندي ډول وړاندي کوو :-

لومړی : ښکاره ده چي په يوه ساه سره ټوله مطلوبه تلاوت شونی نه وي وقف کول و تلاوت کونکي ته اجازه ورکوي تـر څو د نوي ساه په اخستلو سره د بيا لپاره تلاوت پيل کړي او که د وقف اجازه نوي نو تلاوت کونکي ته به تلاوت کول ګران کار سي .

دوهمه ګټه : که چيري تلاوت کـونـکـي تـه پـه تـلاوت کـي يـو ډول سـتـونـزه پېښه سـي کـولای سـي چـي د وقف پـه مټ خـپـله سـتـونـزه حـل کـړي او بـېـرتـه خـپـل تـلاوت پـيـل کـړي .

دريمه ګټه:وقف کول تلاوت کونکی د معنیٰ د غلطئ څخه ژغوري د بيلګي په ډول که تلاوت کونکی پر لاندينی آيات باندي وقف و نه کړي په ښکاره غلطي (لحن جلي) کي به ښکېل سي : لکه ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ۝ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ ﴾ الحشر الاية ۷ - ۸ .

(وصـــل)

وصـل د دوو کلمو ربط يعني يـو ځای کولو ته وايي او د وقف ضد دئ يـا پـه بـل عـبـارت وصـل د دوو کلمو يـو ځای کولو تـه وايي پـه داسي ډول چـي ږغ (آواز) او ســاه پـرې نــه سي .

(سـکـتــة)

سکتة د تلاوت په جريان کي د ساه اخستلو پرته د لږ وخت آواز بندولو ته وايي چي د غه آواز د يوې کلمې په ويلو سره بند کړي نـو مـوږ ويـلای سـو چـي پر دغه کلمه باندي سکته وسوه يا په بل عبارت د وقف او وصل منځنی حالت ته سکته وايي .

(د سکتې ډولونه)

سکتة پر دوه ډوله ده چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱:- معنوي سکتة **۲:- لفظي سکتة** .

۱- معنوي سکتة: په کومو ځايو کښي چي د دوو کلمو د يو ځای کېدو سره په معنیٰ کښي د التباس د واقع کـېـدلو احتمال وي پـه هغو ځايونو کښي چي کومه سکتة کيږي هغې سکتې ته معنوي سکته وايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:- ﴿ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ﴾﴿سکتة ﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ ، مِن مَّرْقَدِنَا ﴿ سکتة ﴾ هَـٰذَا ، وَقِيلَ مَنْ ﴿ سکتة ﴾ رَاقٍ ، كَلَّا بَلْ ﴿ سکتة ﴾ رَانَ ﴾په ټوله قرآنکریم کښي داغه څلور ځایه معنوي سکتة سته .

۲- لفظي سکتة :- کله کله سکتة د همزې دصفا او محقق ادا کولو په غرض سره کیږي دې سکتې ته لفظي سکتة وایي او د حفص ﴿ رح ﴾ په طریقه سره په قرآنکریم کي هیڅ ځای لفظي سکته نسته .

(اجتماع ساکنین)

(د دوو وړغندی لرونکو تورو یو ځای کېدل)

د ساکنینو اجتماع یعني د دووساکنو حروفو یو ځای کېدل چي په یوه کلمة کي وي یا په دوو کلمو کي وي پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي:-

۱:- علی حده ۲:- علی غیر حده .

۱- علی حده : علیٰ حده اجتماع دې ته وایي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکن توري په یوه کلمة کښي وي ، د ساکنینو دغه اجتماع علیٰ حده ده یعني پر خپله اندازه او حالت باندي برابره ده او دغه د ساکنینو اجتماع رواده لکه: ﴿ ءَآلْـَٰٔنَ ، الٓمٓ ﴿١﴾ ،وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾ تَعۡلَمُونَ ﴾ .

البته د دې دوو شرطونو په شتون کښي او که یو د دې دوو شرطونو څخه موجود نه وي نو د ساکنینو اجتماع علیٰ غیر حده اجتماع ده نوموړي اجتماع جائز نه ده .

۲- علی غیر حده: علیٰ غیر حده دې ته وایي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکنه په یوه کلمة کښي نه وي او یا اول ساکن توری مده نه وي یا دواړه ساکنان په یوه کلمة کښي نه وي د غه د ساکنینو اجتماع علیٰ غیر حده اجتماع ده یعني د خپل حالت او اندازې څخه وتلې او د غه د ساکینو اجتماع نه ده جائز .

(د ساکنینو علی غیر حده اجتماع د پای ته رسیدو لاري)

د ساکنینو علیٰ غیر حده اجتماع په څو لارو سره پای ته رسیږي چي د لاندینیو لارو څخه عبارت دي :-

لومړی : که چیري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری مده وو خو دوهم ساکن په بله کلمه کښي وو اول ساکن یعني مده توری حذفیږي ، لکه : ﴿ أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ، وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ ﴾ .

دوهمه : که چیري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د جمعې میم وو ضمه(پېښ) ورکول کیږي لکه:﴿ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ ﴾.

دریمه : که چیري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د لین واو وو البته دغه واو دجمع لپاره راغلی وو دغه واو ته هم ضمه (پېښ) ورکول کیږي ، لکه : ﴿ فَلَا تَخۡشَوُاْ ٱلنَّاسَ ﴾ .

څلورمه : که چیري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د حروف جرمِنْ وو یعني د مِنْ نون وو لومړی ساکن یعني نون ته زور ورکول کیږي . لکه : ﴿ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٍ ﴾ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه : که چیرې په دوو ساکنو تورو کښې اول ساکن توری د ﴿ الٓمٓ ﴾ میم وو هغه ته هم زور ور کول کیږي .

لکه : ﴿ الٓمٓ ۝ اللهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ .

شپږمه : که چیرې په دو ساکنو تورو کښې په پورتنیو صورتونو کښې یو لاهم نه وو نو بیا اول ساکن توري ته زېر ورکول کیږي .

لکه : ﴿ قُلِ ٱدْعُواْ ٱللَّهَ ، أَوِ ٱدْعُواْ ٱلرَّحْمَـٰنَ ، إِنِ ٱرْتَبْتُمْ ، أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ﴾ .

(د همزې بیان)

همزة د هجاء د تورو څخه یو توری دئ چې کله د الف په بڼه لیکل کیږي او کله د عین د سر په څېر لیکل کیږي پر دوه ډوله ده چې د لاندي ډولو څخه عبارت دي :-

۱-وصلي همزة : هغه همزة ده چې د کلام په پیل کې ثابت پاتیږي ، په درج کې ساقطیږي او د وصل په حالت کې حذفیږي .

نوموړې همزة په اسم ، فعل او حرف دریو سرو کې راځي .

وصلي همزة په فعل کې : فعل پر درې ډوله دی چې د ماضي ، مضارع او امر څخه عبارت دئ .

وصلي همزة په ماضي او امر کې راځي او په مضارع کې نه راځي ، ماضي چې ثلاثي ، رباعي ، خماسي او سداسي راځي خو دغه همزة په خماسي او سداسي ماضي کې راځي د خماسي مثال لکه :-[ان الله اصطفیٰ ءآدم ونوحا].

د سداسي مثال لکه : -[واذ استسقٰي موسیٰ لقومه] .

وصلي همزة په امر کې راځي البته په ثلاثي ، خماسي او سداسي صیغو کې .

د ثلاثي مثال لکه : [ادع الي سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة] د خماسي مثال لکه : [فقلنا اضرب بعصاک الحجر] .

د سداسي مثال لکه : [فقلت استغفروا ربکم انه کان غفارا].

په فعل کې د وصلي همزې حکم : کومه وصلي همزةچې په فعل کې راسي هر ډول فعل چې وي یعني ماضي وي او که امرو و دریم حرف ته یې کتل کیږي که یې دریم حرف پېښ لرونکی وو د غه همزة به مضمومه وي لکه : [اُدع]اوکه یې دریم حرف زېر لرونکی وو د غه همزة به مکسوره وي لکه [اضرب] .

که یې دریم حرف زور لرونکی وو د غه همزة زېر لرونکې راځي لکه : [اِذْهَبْ] .

پاملرنه : پاته دي نه وي چې که په فعل کې دریم حرف زور لرونکئ وو همزة یې زېر لرونکې راځي او زور لرونکې نه راځي لامل یې دا دئ چې که چیرې زور لرونکې راسي د مضارع سره به ورته والی رامنځته سي یعني دغه نوموړی فعل به د مضارع څخه نه توپیریږي ځکه په مضارع کې وصلي همزة نه راځي .

وصلي همزة په اسم کې : وصلي همزة په اسم کي پر دوه ډوله راځي چې د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱:- قیاسي **۲:-سماعي** .

قیاسي وصلي همزة : قیاسي وصلي همزة د خماسي او سداسي فعلونو په مصدرنو کي راځي د خماسي مثال لکه :[وحرموا مارزقهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله افتراء علي الله] او د سداسي مثال لکه : [والله عزير ذوانتقام] .

د قياسي وصلي همزې حکم : پـه دغـو ځـايـونـو کي چي همزة په پيل کي راسي کسره يې واجـب ده .

سماعي وصلي همزة : سماعي وصلي همزة په قرانکريم کي په اوو اسمونو کي راځي چي د لاندي ځايونو څخه عبارت دي :

﴿ ابن ـ ابنة ـ امرؤ ـ امرآة ـ اثنين ـ اثنتين ـ اسم ﴾ مـثـالـونـه يې پـه لانـدي ډول دي .

د سماعي وصلي همزې مثالونه			
كلمة	مثال	سورة	آيات
ابن	[اسمه عيسي ابن مريم وجيها في الدنيا والاخرة]	آل عمران	٤٥
ابنت	[ومريم ابنت عمران]	التحريم	١٢
امرؤ	[ان امرؤ هلک ليس له ولد]	النسآء	١٢٨
امرآت	[وضرب الله مثلا للذين ءامنوا امرت فرعون]	التحريم	١١
اثنين	[اثنان ذوا عدل]	المائدة	١٠٦
اثنتين	[فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا]	البقرة	٦٠
اسم	[ومبشرا برسول ياتي من بعدي اسمه احمد]	النصف	٦

د سماعي وصلي همزې حکم : د نـومـوړي هـمـزې حـکـم دا دی چي پـه ټـولـو ځـايـونـو کي بـه زېـر لرونـکې راځـي .

يـادونـه : قياسي وصلي همزة و دې تـه وايـي چي د قانون لمخي همزة په لفظ کي راغلې وي او دليل پرې موجود وي او سماعي وصلي همزة ودې ته وايي چي د قانون لمخي منځته نه وي راغلې بلکي د عربو څخه يې اورېدنه سوې وي .

وصلي همزة په حرف کي : وصلي همزة په حرف کي يوازي پـه ال کي راځـي .

کلمة کله پرته له ال څخه راتلای سي او کله نه سي راتلای چي مخکي يې پوره بيان وسو .

پـه حـرف کـي د وصـلي هـمـزې حـکـم : پـه حرف کي چي وصلي همزة راسي تل به زور لرونکی وي بل هيڅ حرکت نه قبلـوي .

(قطعي همزة)

۲:-قطعي همزة : هغه همزة ده چي د کلام په درج کي نه حذفيږي بلکي په پيل کي هم ويل کيږي او په وصل کي هم ويل کيږي لکه همزة د ﴿ أَنۡعَمۡتَ ﴾ څکه ورته قطعي همزة ويل کيږي چي نوموړې همزة د وينا پر مهال حروف قطعه کـوي يعني پـرېکـوي يې ، همدا ډول نوموړې همزة زور لرونکې راځي لکه پورتنۍ مثال، زېر لرونکي راځي لکه [انا] ، پيښ لرونکي راځي لکه:[أُتوا] ، د کلمې په سر کي راځي لکه پـورتـنـي مثـالونه يې ، په منځ کي راځي لـکـه : [سئلت] او پـه پـای کـي راځـي لـکـه : [جآء] .

د همزې حکمونه :- همزة څو حکمونه لري چي ځيني يې په لاندي ډول دي :-

۱:-حذف: حذف و دې ته وايې چـي همزة له منځه ولاړه سي لکه : [اَعِدُ] چـي په اصل کي [اَاَعِدُ] يعني دوې همزې وي خو د صرفي قـانـون لمـخـي يـوه هـمـزة حـذف سـوه .

۲:-تسهيل : تسهيل و دې ته وايې چي همزة دهمزې او د ماقبل د حرکت څخه د پيداکېدونکې حرف تر منځ وي مثلاً زور څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیداکېدونکئ توری الف دئ او د پېښ څخه پیداکېدونکئ توری واو دئ او د زېر څخه پیداکېدونکئ توري یاء ده لکه: ﴿ ءَاْعۡجَمِىٌّ ﴾.

۳:- ابدال : ابـدال دې تـه وایې چـي هـمـزة د علت په تـوري ﴿ حرف مده ﴾ سره بـدلـه سـي لـکـه: ﴿ ءَامن، إِيمَـٰنًا، ٱؤۡتُمِنَ ﴾ .

د همزې او الف توپیر : الف هغه توری دئ چي تل وړغندی لرونکئ وي او بېله ژب بندئ ادا کېږي او همزة هغه توری دئ چي حرکت قبلوي خـو کـوم وخت چي ساکن سي د ادا پرمهال بېله ژب بندئ نه ادا کېږي .

(همزة په اعتبار د محل)

همزة په اعتبار د محل پر دوه قسمه ده چي په لاندي ډول ده:-

۱:- همزة اصلي **۲:- همزة زائده.**

۱:- همزة اصلي : هغه همزة ده چي په مقابل د (ف ، ع ، ل) راغلې وي ، لکه : (امر ، سآل ، قرآ) .

۲:- همزة زائده :هغه همزة ده چي په مقابل د(ف ،ع ، ل)کي نه وي راغلې، لکه : (اكرم) كَرَمَ اصلي حروف دي او همزة زائده راغلې ده .

(همزة په تفصیلي ډول)

همزة پـه تفصیلي ډول پر ۵ قـسـمـه ده :-

۱:- چي دواړه همزې متحرکي قطعي وي ، لکه :(ءانزل) .

حکم یې : باید تسهیل په کښي وکړه سي .

۲:- چي دواړه همزې متحرکي وي چـي اولـه یـې متحرکه قطعي او دوهمه یې متحرکه وصلي وي ، لکـه:(ءاستکبرت ، ءاطلع) .

حکم یې: بـایـد حـذف اجـرا سـي .

۳:- چي اوله همزة متحرکه قطعي او دوهمه یې غیر متحرکه وي ، لکه :(ءآمن ، ءایمان) نو ویل یې داسي دي (آمـن ، ایمان) .

حکم: باید حـذف او ابـدال اجـرا سـي .

۴:- چي دواړه متحرکه وي اوله همزة قطعي او دوهمه همزة وصلي وي، لکه:(ءالله ، ءالئٰن) نو ویل یې داسي دي(الله ، اٰلئٰن) .

حکم یې: تـسـهـیـل او ابدال بایـد وسي .

۵:- چي اوله همزة متحرکه وصلي او دوهمه همزة غیر متحرکه وي ، لکه : (رءایتموني) .

حکم: باید حـذف او ابـدال اجـرا سي .

(های ضمیر)

های ضمیر:- هغه هاء ته ویل کېږي چـي نوموړي څلور شرطه پـه کـښـي داخـل وي لـکـه:-

۱:-نوموړې ها به د کلمې په اخر کي موجوده وي ، په مینځ یا د کلمې په سر کي به نه وي.

۲:-نوموړې هابه د مذکر ها یي د مونث ها به نه وي .

۳:- نوموړې ها بـه پـر اصـلي حـروفـو نـه وي راغلې (زائده) بــه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:-نوموړې ها به په ماقبل کي مرجع ولري یعني یوشي ته به راجع کیږي .

د های ضمیر لپاره څلور قواعد موجود دي ، چي دوه قواعد د حرکت پـه هکله دي او دوه قـواعـد نـور د صلې په هکله دي:-

۱:- کـه چیرې د هـای ضـمیر څخـه مخـکي کـسره یـا یـایـي سـاکـنـه وه نـو هـای ضـمـیـر مـکـسـوره لـوسـتـل کـیـږي .

لکه :- (بِهِ الیهِ) مگر د دې قاعدې څخه څلور ځایونه مستثٰنی دي ، چي په دوو کلمو کي مضمومه لوستل کیږي او پـه دوو کلمو کي ساکنه لوستل کیږي ، په کومو کلمو کي چي مضمومه لوستل کیږي هغه دا دي.

۱: (**ومـا انـسٰـنیـهُ**)پـه سـورة الـکـهـف کي ۲: (عـلـیـهُ الله) پـه سـورة الـفتح کـي .

هغه ځایونه چي ساکنه په کښي لوستل کیږي ، ۳: (ارجه)دوه ځایه په سورت اعراف کي ۴: او (فالقه)په سورت النمل کــي.

۲ قاعده:- که د های ضمیر مخکي نه کسره وه او نه یایی ساکنه وه نوموړې ها مضمومه لوستل کیږي ، لکه:(اخاهُ ، رآیتموهُ)

مگر د دې قاعدې څخه یوه کلمه مستثٰنی ده چي په هغه کي مکسوره لوستل کـیږي هغه دا ده(ویتقه) پـه سورت النو رکي .

۳ قاعده:- که چیرې د های ضمیر مخکي او وروسته حرکت وو نو په های ضمیر کي صله کیږي که یې ماقبل مضموم ؤ نو صله د واو سره کیږي او که یې ماقبل مکسور ؤ نو صله د یا سره کیږي ، لکه (امره الی الله بوجهه سؤء العذاب)مگر د دې قاعدې څخه هم یوه کلمه مستثٰنی ده چـي هغه (یرضه لـکم) په سورة الزمر کي .

۴ قاعده:- که د های ضمیر مخکي او وروسته دواړه ساکن وه یا یې وروسته ساکن موجود ؤ نوپه دې دریو صورتونو کي صله نه کیږي ، لکه (منه الماء ، یعلمه الکتاب ، منه ایت) مگر یوه کلمه چي (فیه مهانا) ده د دې قاعدې څخه مستثٰنی ده .

(قـطـع)

قطعه:- په لغات کي پرې کولو ته وایي ، او د تجوید په اصطلاح کي د تلاوت ختمولو ته قطعه وایي .

د وقف او قطعي ترمنځ فرق دا دی چي د وقف وروسته د تلاوت اراده موجوده ده ، او په قطعه کي وروسته اراده موجوده نه وي ، نو قطع داسي ځای کـول پـکـار دي چـي سورة ختمه سـي یـا پـه سورت کي یو واقعه ختمه سي .

(په قرآن الکریم کي د هجاء د توروشمېر)

د قرآن الکریم ټوله حروف درې سوه درویشت زره ، شپږ سوه ، یو اویا حرفه دي (۳۲۳۶۷۱).[9]

د (الف) حرف (۴۸۸۷۲) ځلي په قـرانکریـم کي راغلی دی

د (ت) حرف (۱۱۱۹) ځلي په قـرآنـکـریـم کي راغلی دی

د (ج) حرف (۳۲۷۳) ځـلي پـه قرآنـکریـم کي راغلی دی

د (خ) حرف (۲۴۱۶) ځـلي پـه قرآنـکریـم کي راغلی دی

د (ذ) حرف (۴۶۹۷) ځلي په قـرآنـکـریم کي راغلـی دی

د (ز) حرف (۱۵۹۰) ځلي پـه قرآنکریم کي راغلــی دی

د(ش) حرف (۲۲۱۵۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلــی دی

د (ب) حرف (۱۱۲۲۸) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ث) حرف (۱۲۷۶) ځلي په قرآنکـریم کي راغلی دی

د (ح) حرف (۹۷۳) ځـلي پـه قرآنـکریـم کي راغلی دی

د (د) حرف (۵۶۴۲) ځلي په قرآنکریم کي راغـلـی دی

د (ر) حرف (۱۱۷۹۳) ځلي په قرآنکریم کي راغـلـی دی

د (س) حرف (۵۸۹۱) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د(ص) حرف (۲۰۱۳) ځلي په قرآنکریم کـي راغـلـی دی

9: وجمیع حروف القرآن ثلاثمائة ألف حرف وثلاثة وعشرون ألف حرف وستمائة حرف وأحد وسبعون حرفاً. الاتقان ج : ۱ ص : ۷۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ض) حرف (۱۶۲۰۷) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ظ) حرف (۸۴۳) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (غ) حرف (۲۲۰۸) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ق) حرف (۶۱۸۱۳) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ل) حرف (۳۴۳۲) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ن) حرف (۲۶۵۶۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د(هـ) حرف (۹۱۷۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ي) حرف (۲۵۹۱۹) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ط) حرف (۱۲۷۴) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ع) حرف (۹۲۰۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د(ف) حرف (۸۴۹۹) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (ك) حرف (۹۵۲۲) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (م) حرف (۳۶۵۳۵) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (و) حرف (۲۵۵۳۶) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

د (لا) حرف (۳۷۲۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلی دی

(په قرآن الکريم کي حرکات ، مدونه ، شدونه...)

د قرانكريم ټوله زورونه (۱۳۰۳٦۰) دي

د قرآنكريم ټوله پېښونه (٤٢٢٧٦) دي

د قرآنكريم ټوله ټکي (١٥٠٥٦٤) دي

د قرآنكريم ټول منفصل مدونه (۳۰۱۵) دي

د قرآنكريم ټوله زېرونه (٥١٢٧٦) دي

د قرآنكريم ټوله شدونه (۲۴۶۹۷) دي

د قرآنكريم ټوله متصل مدونه (۲۱۰۱) دي

د قرآنكريم ټوله وړغندي (۶۲۴۶۲) دي

(مشهور قرآءتونه)

د قراءة لپاره يو رکن دادئ چي په سند رسېدلی قراءة به وي اوس خبره داده چي په سند رسېدلي قراءتونه کوم دي ؟
جواب دا دئ چي دا خبره يوه داسي خبره ده چي علماء کرام يې په اړه په يوه خوله نه دي بلکي ځني علماء کرام په دې آند دي چي مشهور قرآءتونه اوه دي ددې اوو قرآءتونه پرته پربله طريقه باندي تلاوت کول نه دي روا ځيني علماء په دې آند دي چي په سند رسېدلي قراءتو نه اوه نه دي بلکي تر اوو زيات دي او اوه په دې وجه مشهور سوي دي چي علامه شاطبي رحمة الله عليه جمعه کړي دي په هر صورت د ځينو مشهور قراءتونو معلومات رانقلوو تر څو په منځ کي يې هغه قراءة معلوم سي چي موږ يې پر لاره روان يو هغه ډله علماء چي مشهور قاريان اوه ګڼي هغه يې نومونه پدې ډول بيانوي :

(اووه مشهور قاريان)

۱:- عبد الله بن كثير المكي الداري رحمة الله عليه .

۲:-نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني رحمة الله عليه .

۳:- عبد الله بن عامر الشامي رحمة الله عليه .

۴:- أبوعمروزبان بن العلاء بن عمار البصري رحمة الله عليه.

۵:- عاصم بن ابي النجودالاسدي رحمة الله عليه.

٦:- حمزة بن حبيب الزيات رحمة الله عليه .

۷- ابوالحسن علي بن حمزةالكسائي النحوي رحمة الله عليه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عبد الله بن كثير المكي الداري)

عبد الله بن كثير المكي الداري رحمة الله عليه د اصحابانو په لړ کي د حضرت انس بن مالک ﷺ ، عبدالله بن زبير ﷺ او ابوايوب انصاري ﷺ سره ليدلي دي د ده مبارک قراءة په مکة مکرمة کي زيات مشهور دئ او په ۱۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ .
کوم قاريان چي دده څخه يې روايت کړی دئ بزي او قنبل زيات پکښي مشهور دي .

(نافع بن عبدالرحمن بن أبي نعيم المدني)

نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني په خپله زمانه کي د اوياوو داسي تابعينوڅخه استفاده کړې ده چي هغوی حضرت ابي بن کعب ﷺ ،حضرت ابوهريرة ﷺ او حضرت عبدالله بن عباس ﷺ شاګردان وه د دوئ مبارکانو قراءة په مدينه منوره کي زيات مشهور وو نوموړي په ۱۶۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د يادوني وړده چي د ده د قراءة په راويانو کي مشهور ابوموسیٰ قالون او ابوسعيد ورش وه ابوموسیٰ قالون په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او ابوسعيد ورش په ۱۹۷ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(عبد الله بن عامر الشامي)

عبد الله بن عامر الشامي رحمة الله عليه د اصحابانو مبارکانو په لړ کي حضرت نعمان بن بشير ﷺ او حضرت واثلة بن اسقع ﷺ ليدلي وه نوموړي عالم د قراءة په علم کي د حضرت مغيرة بن شهاب مخزومي رحمة الله عليه څخه زده کړي ،کړي دي د ده قراءة د شام په سيمه کي ډېر مشهور دئ او په ۱۱۸ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د هغه کسانو په لړ کي چي د ده څخه يې د قراءة روايتونه کړي دي هشام اوزکوان نومي قاريان مشهور دي .

(أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري)

أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري د حضرت سعيد بن جبير رحمة الله په واسطه د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ او حضرت ابی بن کعب ﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي زده کړي کړي دي، د نوموړي عالم قراءة په بصره کي زيات مشهور دئ او په ۱۴۵ هـ سنه کي وفات سوي دئ ، د ده د قراءة په راويت کونکو کي ابوعمر الدوري او ابوشعيب سوسي رحمة الله عليهما نوموتي کسان دي ،ابوعمر الدوري رحمة الله عليه په ۲۴۶ هـ سنه کي او ابوشيعب سوسي رحمة الله عليه په ۲۶۱ هـ سنه کي وفات سوی دئ.

(عاصم بن ابي النجود الاسدي)

عاصم بن ابي النجودالاسدي د حضرت زر بن حبيش رحمة الله عليه په واسطه د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي زده کړي ،کړي دي همدا ډول يې د ابو عبدالرحمٰن سلمي رحمة الله عليه په واسطه د حضرت علي ﷺ څخه قرانکريم زده کړی دئ د نوموړي عالم کنية نوم ابوبکر دئ ، د لوړو تابعينو څخه دئ د اصحابانو په لړ کي يې د ابي رمثة رفاعة التميمي ﷺ او حارث بن حسان البکري ﷺ سره ليدلي دي ده مبارک د دغه دواړو اصحابانو څخه يو ، يو حديث رانقل کړی دئ چي د لومړی صحابي حديث يې مسند امام احمد بن حنبل رانقل کړی او ددوهم صحابي حديث يې سنن ترمذي رانقل کړی دئ .
حضرت عاصم رحمة الله عليه په خپله زمانه کي يو لوی عالم ؤ، سپېڅلي او د تقوای څښتن وو ښه بيلګه يې د اده چي عبدالله بن **احمد بن حنبل فرمايي:** ما د خپل پلار احمد بن حنبل څخه وپوښتل چي عاصم څنګه عالم دئ ؟ پلار په ځواب کي راته وويل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره ، صالح او ثقة انسان دئ بيا مي ترې وپوښتل چي کوم قراءة دي خوښيږي ؟ پلار په ځواب کي راته وويل : دمدينه والو قراءة مي خوښ دئ بيا مي ورته وويل : که هغه نه وو ؟ پلار په ځواب کي راته وويل : د عاصم قراءة غوره دئ .

حضرت عاصم بن ابي النجود رحمة الله عليه په ۱۲۸ هـ سنه کي د دې فاني نړی ځخه دشام په سيمه کي سترګي پټي کړي دي د ځينو په آند د ده وفات په کوفه کي سوی دئ .

ډېرو کسانو دده ځخه روايتونه کړي دي خو په ټولو کي نوموړي روايت کونکی حفص بن سليمان او ابوبکر شعبة بن عياش رحمة الله عليهما دي ، حضرت حفص بن سليمان په ۱۸۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او حضرت شعبة بن عياش په ۱۹۳ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(حمزة بن حبيب الزيات (رح))

حمزة بن حبيب الزيات د نوموتو قاريانو د ډلي ځخه دئ نوموړي د سليمان اعمش ځخه ، سليمان اعمش بيا د يحيی بن وثاب ځخه ، يحيی بن وثاب بيا د زر بن حبيش ځخه زده ، زر بن حبيش د حضرت عثمانؓ ، حضرت عليؓ او حضرت عبدالله بن مسعودؓ ځخه د قراءة په ځانګه کي لاسته راوړني کړي دي .

د ده د قراءة په روايت کونکو کي مشهور خلف بن هشام او خلاد بن خالد دي ، خلف بن هشام په ۱۸۸ هـ کي او خلاد بن خالد په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوي دي .

(ابو الحسن علي بن حمزة الكسائي النحوي)

ابو الحسن علي بن حمزة الكسائي النحوي په ۱۸۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ قراءة يې د کوفې په سيمه کي زيات مشهور وو د ده دقراءة په روايت کونکو کي ابو الحارث مروزی او ابو عمر الدوري رحمة الله عليهما زيات مشهور دي .

يادونه : هغه علماؤ چي قراءتونه يوازي اوه نه بولي بلکي په دې آند دي چي د دغه اوو مشهورو قراءتونو پرته نور قراءتونه هم سته درې قاريان يې نور هم رانقل کړي دي چي د لاندي قاريانو ځخه عبارت دي :-

لومړی : يعقوب بن اسحاق خضرمي رحمة الله عليه چي د سلام بن سليمان الطويل ځخه يې د قراءة په ځانګه کي زده کړي کړي دي او هغه بيا دعاصم او ابو عمر رحمهما الله ځخه زده کړي کړي دي او په کال ۲۲۵ هـ کي وفات سوی دئ .

دوهم : خلف بن هشام رحمة الله عليه چي د حمزة بن حبيب الزيات تر عنوان لاندي يې بيان وسو .

دريم : ابوجعفر يزيد بن القعقاع رحمة الله عليه دئ چي د حضرت عبدالله بن عباسؓ ، حضرت ابوهريرةؓ او حضرت ابی بن کعبؓ ځخه يې زده کړي کړي دي او په کال ۱۳۰ هـ کي وفات سوی دئ ، قراءة يې په مدينه منوره کي دود وو .

د ځينو په آند مشهور قراءتونه څوارلس دي چي لس يې پور ته ذکر سوه او څلور يې نور هم ذکر کړي دي چي نومونه يې په لاندي ډول دي :-

لومړی:حسن بصري رحمة الله عليه چي نوموتی تابعي دی، په کال ۱۱۰هـ کي وفات سوی دی او قرءة يې په بصره کي مشهور دئ.

دوهم : محمد بن عبدالرحمٰن ابن محيص رحمه الله چي د حضرت مجاهد رحمه الله شاګرد وو او د ابو عمرو رحمه الله عليه استاذ وو او په کال ۱۲۳هـ کي وفات سوی دئ قراءة يې په مکه مکرمة کي مشهور دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : يحيیٰ بن مبارك يزيدي رحمه الله دئ چي دحمزه او ابوعمرو رحمهما الله څخه يې زده کړي ،کړي وې او په کال ۲۰۲ هـ کي وفات سوی دئ .

څلورم : ابو الفرج محمد بن احمد شنبوري رحمه الله عليه دئ چي د ابن شنبوري رحمه الله علیه څخه يې زده کړي ، کړي دي او په کال ۳۸۸ هـ کي وفات سوی دئ .

په هر صورت کي په دغه څوارلس قراءتونو کي لومړني لس مشهور دي او د دې جوګه دي چي تقليد يې وسي او پاته څلور قراءتونه شاذ دي .

(د قاري يا مقرء تعريف)

قاري په لغت کي د لوستونكي په معنٰی دئ او د تجويد په اصطلاح قاري يا مقرء و هغه چاته ويل کيږي چي د تجويد د قانون لمخي قرآنکريم په صحيح طريقه باندي ووايي او د تجويد پر اصولو باندي هم بر لاسي ولري او دقراءة سلسله دپورتنيو ذکر سوو لارو څخه رسول الله ﷺ ته رسېدلې وي .

(دقاري ډولونه)

قاري پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱ : مبتدي ۲ : منتهي

مبتدي قاري : د هغه قاري څخه عبارت دئ چي د يوه څخه تر دريو قرائتونو پوري يې زده وي .

منتهي قاري : د هغه قاري څخه عبارت دئ چي د متواترو قرائتونو په لړ کي يې تر دريو زيات قرائتونه زده وي .

(د صحيح قرآءة ركنونه)

د صحيح قرآءة لپاره درې رکنونه دي کوم څوک چي نومو‌ړي درې رکنونه پر ځای کړي قرآءة يې صحيح دئ او که چا پر ځای نه کړه نو قرآءة يې درست نه دئ عمل نه دئ په روا .

لومړی رکن : د عربي لغتو ديوې منل سوي او مشهوري طريقې سره به تلاوت برابر وي که څه هم هغه طريقه ضعيفه وي .

دوهم رکن : قراءة به د هغه رسم سره برابر وي چي د حضرت عثمان ﷺ څخه رانقل سوئ دئ يا په بل عبارت :-

درسم خط عثماني سره به برابر وي .

دريم رکن : د قراءة سند به په تواتر سره د رسول الله ﷺ څخه رانقل سوی وي .

(د قرآنکريم د ويلو مرتبې)

د قرآنکريم د تلاوت مرتبې درې دي چي د لاندينيو مرتبو څخه عبارت دي :-

۱- ترتيل ، ۲- تدوير ، ۳- حدر .[10]

۱- ترتيل : نومو‌ړي هغه مرتبه ده چي تلاوت په ښه ا رامتيا سره تر سره سي ، سره له دې چي په معنٰی کي يې هم فکر وسي او

10 : للقرآءة ثلاث مراتب : الترتيل ، والتدوير ، والحدر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تجويد ټولي قاعدې هم ورسره رعـايـت سي همدا مـرتـبـه تر ټولو ښه مـرتبه ده ځکه الله ﷻ د همدې مرتبې امر کړئ دئ.[11]

۲-تدویر: دا هغه مـرتـبـه ده چـي نه ډېره کـراره ده اونه هم ډېره چابکه ده البته د تجويد قواعدي پکښې مراعاته وي نوموړې مرتبه په غوره والي کي تـرتـيـل تـه نـژدې ده .[12]

۳-حدر : نوموړې مرتبه د تلاوت تر ټولو چابکه مرتبه ده البته د تجويد ټـولي قاعـدې بـه ورسـره مراعـاته وي .[13]

پاته دي نه وي چي په پورتنيو ټولو مرتبو سره تلاوت کول جائز دئ مگر لومړی مرتبه تر ټولو غوره مرتبه ده .[14]

يادونه : ځينو علماؤ څلورمه مرتبه د تحقيق په نامه هم ښودلې ده نوموړي علماء زياتوي چي دا داسي مرتبه ده چي په ارامـتيا کي تـر تـرتـيل هم پورته ده دوئ دغه مرتبه د شاگردانو د تعليم لپاره غوره گڼلې ده خو غوره خبره داده چي پرهېز ځني وسـي ځکه پـه هـمـدې مـرتبه کي د دې وېـره ده چي افـراط بـه رامنځته سي د زيـات افـراط لـه امـلـه به غـلطي رامـنـځـتـه سي .[15]

(په تلاوت کي دآواز ښايست)

څرنگه چي په معاصر وخت کي په ښکلي آواز د تلاوت د لـهـجـو بـازار بـيـخـي زيات تود دئ ډېر خلک په دې موخه ډول ، ډول تلاوتونه اوري چي پر ښکلي آواز يې خوند واخلي د قرآن وحقيقت ته يې بيخي پام نه وي په همدې وجه بايد موږ دې ته ځير سو چي د تلاوت د اورېدلو څخه موخه ښکـلی آواز نـه بلکي د قرآن الفاظو په صحيح ډول اورېدل دي که څه هم ښکلی آواز په تلاوت کي غوره رول لري او نا جائز هم نه دئ بلکي رسول الله ﷺ يې امر هم کړئ دئ او فرمايي :- اقرؤالقران بلحون العرب واصواتها واياكم ولحون اهل العشق ولحون اهل الكتابين وسيجئ بعدي قوم يرجعون بالقران ترجيع الغناء والنوح لايجاوزحناجرهم مفتونة قلوبهم و قلوب الذين يعجبهم شانهم . (رواه البيهقي)

ژباړه : قرآن د عربو په لهجو او په ښکلو آوازو د دوي ولولئ، د عشق د څښتنانو او د اهل كتابو د لهجو څخه ځان وساتئ ژر دئ چي زما څخه وروسته به يوقوم (ډله) راسي چي دوئ به قرآن د سرود (ترنم) اوسندرزيو ژړاو په ډول لولي اوقرانكريم د دوئ د زړونو څخه نه شوه كيږي دنوموړو كسانوزړونه به په فتنو كښې مبتلاوي اوهمدا ډول هغه كسان چي د دوئ دا ډول تمثيل خوښوي.

په پورتني حديث كي رسول الله ﷺ امر كړی دئ چي تاسو د قرانكريم تلاوت د عربو د ښكلو آوازنو په څېر وكړئ داچي د عـربـو ښكلي آوازونه چشي دي په اړه يې يو عالم فرمايي : مراد د ښكلو آوازنو څخه د قرانكريم داسي تلاوت دئ چـي پـر خـپـلـه سـلـيـقـه او طـبـعـه بـرابـر وي يـعـنـي نـه كـوم زيـادت او نـــه كــمـي پـكـښـــي وي .

دا چي رسول الله ﷺ د كومو آوازنو منعه كړې ده هغه آوازونه دي چي دسندرو سره ورته وي يعني هغه مقامونه په تـلاوت كـي رعـايـتـول كـوم چـي د موسيقي په علم پوري اړه لري .

---

11 : اما الترتيل : فهو قرآءة القرآن الكريم بتؤده وطمانينة مع تدبر المعاني ومراعاة احكام التجويد ، وهذه المرتبة هي افضل المراتب الثلاث حيث نزل بها القرآن الكريم والله سبحانه وتعالي امر لنبيه بها فقال : ﴿ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِيلًا ﴿٤﴾ ﴾ سورة المزل الاية ٤ . غاية المريد ص : ٢٠ ، البرهان في التجويد القرآن للشيخ محمد الصادق قمحاوي ص : ٦ .

12 :اما التدوير : فهو قرآءة القرانكريم بحالة متوسطة بين الاطمنان والسرعة مع مراعاة الاحكام ، وهـي تلـي الترتيـل في الافضـلـية . غـايـة المـريد ص : ٢٠ .

13 : واما الحدر : فهو قرآءة القرآن الكريم بسرعة مع المحافظة علي احكام التجويد . غاية المريد ص : ٢٠ .

14 : وهذه المراتب كلها جائزة . غاية المريد ص : ٢٠ .

15 : وذكر بعض علماء التجويد مرتبة رابعة ، وهي مرتبة التحقيق ، وقالوا بانها اكثر تؤدة ، واشد اطمنانا من مرتبة الترتيل ، وهي التي تستحسن في مقام التعليم ، ولكن لابد ان يحترز معها من التمطيط والافراط في اشباع الحركات حتى لايتولد منها بعض الحروف ، ومن المبالغة في الغنات الي غير ذالک مما لايصح . (غاية المريد ص : ٢٠) ، نهاية القول المفيد للشيخ محمد مكي ص : ١٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داسي د آواز ښکلا چي د قرانکريم تلاوت د خپلي اصلي وضعي څخه اړوي يا زيادت او نقصان پکښي پيدا کوي حرام يا مکروه دئ .

کومي طريقي چي نا جائز دي وروسته به يې ټول ډولونه راسي څکه په مخکني حديث کي يې منعي ته اشاره وسوه .

د دې تر څنګ داسي د آواز ښکلا چي د تلاوت منقوله طريقې ته کوم تاوان نه رسوي هغه جائز دئ چي د هغه ټول ډولونه به هم په خپل وار راسي .

(په تلاوت کي نا مشروع لهجې)

حکم	تعريف	بنه	شماره
حرام	چي په حروفو کي زيادت کوي	تمطيط	۱
حرام	چي د وقف په وخت کي همزة پيداکي	تهمين	۲
حرام	چي د کلمې په مينځ کي وقف وکي	تعويق	۳
حرام	چي يو حرف ئې لا نه وی پوره کړی بل شروع کړي	تحريص	۴
حرام	چي ټول حروف پوره او ډك وائي	تفخيم	۵
حرام	چي ټول حروف باريك وائي	ترقيق	۶
حرام	د سندرو په بڼه تلاوت کول	زمزمه	۷
حرام	بې ځايه ادغام کول	رقزه	۸
حرام	د ډکوالی د ډېروالي له امله د عين آواز پيداکول	انعنه	۹
حرام	د تلاوت پر مهال بې ځايه سکتې کول	تقطع	۱۰
حرام	حروف مده له منځه وړل	الجاز	۱۱
حرام	دومره چابک تلاوت کول چي له امله يې حروف له منځه ولاړسي	تعجيل	۱۲
مکروه	د حرکاتو نامعلومه اداکول	تمفيش	۱۳
مکروه	د تلاوت پر مهال خوله ژوول	تمزيخ	۱۴
مکروه	د مد آواز د پوزي لوري ته بيول	تتميد	۱۵
مکروه	په آواز کي شرنګی کول	ترخص	۱۶
مکروه	د مد کولو پر مهال آواز ښورول	ترعيد	۱۷
مکروه	لهجې توپيرول يعني د يوې لهجې څخه بلي لهجې ته تلل	تتعيد	۱۸
مکروه	په وېرجن ډول تلاوت کول	تحريز	۱۹
مکروه	د تلاوت کولو پر مهال آواز د پوزي لوري ته بېول	ترجيح	۲۰
مکروه	ډېر چابک تلاوت کول چي قواعدي ترې پاته سي	وحبه	۲۱
مکروه	مخفف توری مشدد کول يا مشدد توری مخفف کول	همهمه	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لینیه	د لینو تورو پرته نور ټول حروف نرم ویل	مکروه
۲۴	نفره	د جنګ په ښېر تلاوت کول	مکروه
۲۵	عدب	داسي تلاوت کول چي پیل او پای یې نه معلومیږي	مکروه
۲۶	قلقلة	د قلقلې د تورو پرته پر نورو تورو قلقله کول	مکروه
۲۷	زیادت	مد تر خپلي اندازې زیاتول	مکروه
۲۸	تطویل	حرکتونه تر خپلي اندازې زیات کشول	مکروه
۲۹	نقص	په نا معلوم ډول حرکات اداکول	مکروه
۳۰	تخلیت	د یوه حرف ښخه بل حرف ته میل کول	مکروه

(غوره لهجې)

۱:- ترتیل التلاوت : منځ مهالی تلاوت کول چي نه ډېر چابک وي او نه ډېر کرار وي .

۲:- تجوید التلاوت: چې هر حرف د خپلو مخرجونو او صفتونو سره مل اداکوی .

۳:- تبین التلاوت: چې اورېدونکي ته په تلاوت کي د تجوید قاعدې ښيي .

۴:- ترسیل التلاوت: په داسي بڼه تلاوت کوي چي حروف ټول په خپلو مخرجونو کي ادا کوي او د صفتونو رعایت یې کوي -

- د لحن ښخه ځان ژغوري . -

۵:- تحسین التلاوت: حروف په خپلو مخرجونو کي ادا کوي د آواز د ښکلا سره مل یې د صفتونو رعایت هم کوي .

۶:- توقیر التلاوت: د مخرجونو او صفتونو د رعایت ترڅنګ یې قرانې عزت هم په زړه کي وي .

تمت بالخیر

ستاسو د دعاء په هیله

قاري احمد یاسیر ((لودین))

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library